

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Sirnö, Minna

Title: Taiteella on vapautensa mutta... : taide ja kulttuuri puolueiden ohjelmissa vuosina 1960-2019

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Valtiotieteellinen yhdistys

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Sirnö, M. (2020). Taiteella on vapautensa mutta... : taide ja kulttuuri puolueiden ohjelmissa vuosina 1960-2019. *Politiikka*, 62(4), 324-353. <https://doi.org/10.37452/politiikka.90642>

Taiteella on vapautensa mutta... taide ja kulttuuri puolueiden ohjelmissa vuosina 1960–2019

MINNA SIRNÖ

ABSTRAKTI Poliitikkojen väitetään vaikeneman taiteesta ja kulttuurista. Suurimmalla osalla puolueista on silti tarve sanallistaa suhdettaan taiteeseen ja kulttuuriin sekä niiden edistämiseen. Tutkimusaineistoni koostuu viimeisen kuudenkymmenen vuoden aikana toimineen 48 puolueen 1270 poliittisesta ohjelmasta. Vuosina 1960–2019 toimivista ja vuodesta 1969 lähtien rekisteröityjen puolueiden ohjelmista yhteensä 579:stä löytyy taide- ja kulttuurikirjauksia. Tämän artikkelin tavoitteena on laadullisen ja määrällisen sisällönanalyysin kautta löytää, tunnistaa ja nimetä eri puolueita yhdistävät pitkät linjat, päämäärät ja motiivit taidetta ja kulttuuria koskevissa kirjauksissa poliittisissa ohjelmateksteissä sellaisina kuin ne ohjelmissa esiintyvät eri aikoina.

JOHDANTO

Eduskunnan ”kulttuuripuolue” on jopa suurempi kuin eduskunnan ”urheilupuolue”, selviää SK:n [Suomen Kuvalehti] selvityksestä. Kokoonsa nähden kulttuuripuolue on harvinaisen äänetön, melkein mykkä. Miksi poliitikot sitten eivät keskustele kulttuurista? (Kylänpää 2014)

Taiteen ja kulttuurin kuvataan usein olevan elämänalueita, joista poliitikot vaikenivat mielellään. Silti puolueilla on ollut tarve sanallistaa omia painotuksiaan ja tavoitteitaan suhteessa kulttuuriin ja taiteeseen.

Puolueiden ja niiden edustajien taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä tekoja, kuten poliittisia päätöksiä laeiksi, muiksi normeiksi ja rahoitukseksi, on tutkittu paljon. Tekojen sijaan tutkin artikkelissani eri puolueiden poliittisten ohjelmien taide- ja kulttuurikonteksteja sekä niihin kirjattuja päämääriä ja motiiveja. Tutkimuskysymykseni on, mitkä ovat keskeisimmät puolueita yhdistävät pitkän aikavälin päämäärät ja motiivit taidetta ja kulttuuria edistettäessä? Tutkin tätä kysymystä puolueiden poliittisten ohjelmien laadullisen ja määrällisen sisällönanalyysin kautta pyrkimyksenäni löytää, tunnistaa ja nimetä nämä päämäärät ja motiivit.

Poliittisissa ohjelmissaan puolueet rakentavat myös taidetta ja kulttuuria koskevissa kirjauksissaan kuvaa puolueestaan ja sen toiminnasta, asettavat puolueensa poliittiselle kartalle ja legitimoivat toimintaansa. Poliittisissa ohjelmissaan ”me” (puoluejohto, jäsen) määrittelee ”meidät” (puolue, kohderyhmä) suhteessa kulloisiinkin ajankohtaisiin ja puolueen tärkeiksi kokemuksiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kuten taiteeseen ja kulttuuriin sekä niiden edistämiseen. Samalla puolue antaa jäsenilleen ja äänestäjilleen tarttumapintaa puolueeseen. (Vrt. Mickelsson 1999, 22; Railo 2013, 42–43.)

Tutkimusajanjaksoni (1960–2019) rajaus perustuu siihen, että 1960–1970-luvuilla luotiin nykyisinkin harjoitetun kulttuuri-, taide- ja taiteilijapolitiikan viitekehys (Heiskanen ym. 2015, 24–27). Vielä vuonna 2020 päätöksenteossa ja uudistushankkeissa on selkeitä yhtymäkohtia aiempiin päätöksiin, kuten Taiteen keskustoimikunnan (1967) ja Taiteen edistämiskeskukseen (2011) perustamispäätöksiin, valtion taiteilija-apurahajärjestelmän uudistuspyrkimykseen 1960-luvulla ja 2010-luvulla, taideinstituutioiden valtionosuusjärjestelmää koskeviin päätöksiin ja uudistusesityksiin 1990-, 2010- ja 2020-luvuilla sekä taiteilijoiden eläke- ja sosiaaliturvalainsäädäntöä koskeviin päätöksiin 1960–1970-luvuilla sekä 2000-luvulla.

Tutkimusajanjakso on yhtenevä myös hyvinvointivaltion rakentamisesta paremminvointiyhteiskuntaan¹ tapahtuneen politiikan painopisteen siirtymän kanssa, eli ajattelun, jossa yhteiskunnan roolina on ennen kaikkea toimia edellytysten luojana niiden takaamisen sijasta. Taide-, taiteilija- ja kulttuuripolitiikka ovat muiden politiikkasektorien tapaan olleet osa hyvinvointivaltion rakentamisprojektia ja sen kansainvälistämistä, markkinoistamista sekä osittaista purkamista. (Esim. Kangas ja Pirnes 2015, 23–27.)

Käyn artikkelissani ensin läpi aiemmassa taide- ja kulttuuripolitiikan tutkimuksessa määritellyjä kulttuuripolitiikan pitkiä linjoja, jonka jälkeen esittelen aiempaa ohjelmatutkimusta ja siinä mahdollisesti esiintyviä taide-, taiteilija- ja kulttuurikonteksteja. Sen jälkeen esittelen menetelmäni, poliittisista ohjelmista koostuvan aineistoni ja siinä esiintyvät keskeisimmät taide- ja kulttuurikontekstien tyyppittelyt vuosikymmenittäin. Tämän jälkeen esittelen niistä tekemäni johtopäätökset.

(HYVINVOINTI)VALTION RAKENNUSPUISTA MARKKINOILLE

Kun tutkimme kulttuuripolitiikkaa, on tärkeää tutkia kulttuurin ja politiikan suhdetta (vrt. Soka 2007). Puolueita ja poliitikkoja tutkittaessa haasteena kuitenkin on tavoittaa, mistä nämä puhuvat puhuessaan kulttuurista. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen yksi suurimpia vaikeuksia onkin määrittää, mitä kukin kulttuurilla kulloinkin tarkoittaa.

1970-luvulle tultaessa kulttuuri tai kulttuuri ja taide alkoivat saada kasvavasti omat koulutuksesta ja tieteestä erilliset lukunsa puolueiden ohjelmissa (Tuomikoski-Leskelä 1977, 183–90). Silti koko tarkasteluajanjakson ohjelma-aineistossani kulttuuri-käsitteen sisältö on häilyvä ja vaatii sen esiintymiskontekstin tarkempaa tutkimista.

Viimeaikaisen taiteen ja kulttuurin edistämistä koskevan tutkimuksen kohteena on usein ollut harjoitettu taide-, taiteilija- ja kulttuuripolitiikka sekä siihen liittyvä lainsäädäntö, institutiot ja tukipolitiikka. Näissä tutkimuksissa taiteen harrastamiseen, kokemiseen ja tekemiseen liittyvän suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkät linjat jaetaan yleensä kolmeen selkeään ajanjaksoon: nationalistiseen ja ”korkean taiteen” edistämiseen ennen 1960-lukua, desentralisoivaan hyvinvointivaltion rakentamiseen 1960-luvulta 1980-luvulle ja 1980-luvulta eteenpäin kilpailuvaltion markkinoille ja kansainvälisyydelle avautumiseen ja konsumerismiin (esim. Alasuutari 2017, 282–88; Häyrynen 2006, 61–66; Jakonen 2017, 24–26; Kangas ja Pirnes 2015, 23–30; Saukkonen 2009, 17).

Näihin kulttuuripolitiikan pitkiin linjoihin on usein liitetty kullekin ajanjaksolle ominainen taiteelle ja kulttuurille annettu tehtävä: yksilöön ja kansalliseen identiteettiin liittyvä kansansivistystehtävä, demokratian voimaannuttamistehtävä ja siihen liittyvän pysyväisluonteisten rakenteiden, kuten taidelaitosten, aikaansaaminen, sekä hyödyn tuottamistehtävä (mm. Kangas ja Pirnes 2015; Kangas ja Vestheim 2010; Nieminen 2014).

Julkisen vallan roolia harjoitetussa kulttuuripolitiikassa jäsennetään usein Harry Hillman Chartrandin ja Claire McCaughey'n (1989) tutkimuksessaan esittämien neljän mallinnuksen pohjalta: avustajamalli (engl. *Facilitator*) perustuu markkinoihin ja valtion olemattomaan rooliin; mesenaattimallissa (*Patron*) julkinen valta tukee kulttuuria puuttumatta sen sisältöihin käsivarren mitan periaatteella; arkkitehtimallissa (*Architect*) julkisella vallalla on suurempi rooli kulttuurin sisältöjen määrittelyssä, kun taas insinöörimallissa (*Engineer*) julkinen valta määrittää, mikä on kulttuuria.

Vallitsevan tutkimuskäsityksen mukaan pohjoismaissa valtion rooli muistuttaa ennen kaikkea edellä esitettyä arkkitehtimallia. Siinä taiteen (kulttuurin) 1) edistämisen tavoitteena on sosiaalinen hyvinvointi, 2) edistämistä rahoittaa kulttuurista vastaava ministeriö, jonka virkamiehillä on vahva rooli (poliittisten) linjausten tekemisessä ja julkisen tuen kohdistamisessa, 3) taloudellisen suoran tuen kohteen eli taiteilijan tai taiteilijayhteisön määrittää taideyhteisö itse (Häyrynen 2006, 63–64; Kangas ja Vestheim 2010, 276).

Pohjoismaisessa kontekstissa Hillman Chartrandin ja McCaughey'n mallinnusta on myös kritisoitu. Esimerkiksi Pauli Rautiainen huomauttaa, että suomalainen taiteen ja kulttuurin instituutioiden valtiosuusjärjestelmä ja pääosa harkinnanvaraisesta yhteisöavustuksesta noudattaa arkkitehtimallia, mutta taiteilijatuki sen sijaan mesenaattimallia (Rautiainen 2008, 17).

Tutkimusajanjaksooni ajoittuvat aiempien tutkimusten perusteella ennen kaikkea hyvinvointivaltion rakentamisen ja kilpailuvaltion pitkät linjat. Mutta muun muassa Hannu Nieminen

(2014, 52) katsoo, että hyvinvointivaltioprojektin osana rakennettu kulttuuripolitiikan malli jatkaa aiempaa kansallisen taiteen ja kulttuurin tukipolitiikkaa. Siihen lisänä tulivat 1960-luvun lopulta julkinen tuki harrastamiseen ja kulttuurilaitosten toimintaan.

Myös opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaisuissaan korostanut hyvinvointivaltioprojektin kulttuuri- ja taideulottuvuuden ohessa taiteen ja kulttuurin osallisuutta sekä kulttuurilaitosten aikaansaamista. 2000-luvulle tultaessa korostuu myös taiteen ja kulttuurin merkitys hyvän elämän, ihmisenä kasvamisen ja kansantalouden vahvistajana. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017; Opetusministeriö 2003; 2009.)

Harjoitettuun kulttuuripolitiikkaan liitetään Suomessa usein myös käsitykset kulttuuripoliittisten tekojen polkuriippuvuudesta ja institutionalismista tavalla, joka pyrkii pysyväisluonteisten rakenteiden luomiseen sekä siihen, että aiemmilla päätöksillä tai poliittisilla valinnoilla vaikutetaan päätösten kohteen myöhempään toimintaan ja samaan aikaan rajataan tulevien poliittisten päättäjien valinnanmahdollisuuksia *status quon* säilyttämiseksi. (Mm. Kangas ja Vestheim 2010, 273–81.)

AIEMPI PUOLUEOHJELMATUTKIMUS

Puolueiden ohjelmat ovat tapa politisoida asioita ja asettaa niitä tärkeysjärjestykseen. Puolueiden ohjelmissa määritellään ohjelman hyväksymisen jälkeisellä lyhyellä tai pitkällä tähtäimellä politisoitavat asiat (engl. *politicization*), valittu poliittinen linja (*policy*), politiikan tekemisen tavan (*politicking*) ja politiikan tekemisen yhteisön (*polity*) (vrt. Palonen 2003, 171; Sokka 2012, 24): mitkä asiat kuuluvat politiikan piiriin, mitkä ovat näiden asioiden painoarvot suhteessa muihin, millaisiksi näiden asioiden toivotaan kehittyvän ja mitkä ovat tämän kehityksen rajat. Puolueohjelmien kirjaukset tähtäävät joko *status quon* ylläpitämiseen tai muutokseen. Puolueissa ”valtaosa poliittisista teoista tapahtuu kielen kautta” (Aarnio 1998, 12), minkä takia puolueiden intentiot, päämäärät ja motiivit löytyvät muun muassa niiden poliittisista ohjelmista.

Puolueiden yleisohjelmien taide-, taiteilija- ja kulttuuripoliittisia painotuksia ovat aiemmin tutkineet muun muassa Olavi Borg (1964; 1965a; 1965b) puolueiden yleisohjelmia käsittelevässä väitöskirjassaan sekä sen pohjalta julkaistuissa teoksissaan sekä Ralf Helenius (1969) ja Paula Tuomikoski-Leskelä (1977) väitöskirjoissaan. Helenius käyttää tutkimusaineistonaan myös puolueiden erityisohjelmia.

Olavi Borgin tutkimukset kattavat tutkimusajanjaksostani ennen kaikkea 1960-luvun. Borg (1964, 110–19) käyttää kulttuuripolitiikkaa yhtenä puolueiden ideologisia eroja kuvaavana luokitteluperusteena ja muun muassa tieteen ja taiteen yleisohjelmissa osakseen saamaa huomiota yhtenä kulttuuripolitiikkaluokituksen mittarina. Hän käyttää tutkimuksissaan ohjelmien sisälön kohdeanalyysiä (mitä sanotaan), orientoitumisanalyysiä (miten sanottavaan orientoidutaan), asennoitumisanalyysiä (miten yhteinen asennoituminen ilmaistaan) sekä motivaatio- ja argumentointianalyysiä (miksi sanotaan).

Borg nimeää kulttuuripolitiikan yhdeksi puolueohjelmien analysoitavaksi asia-alueeksi esimerkiksi valtiollisen toiminnan, ulko- ja puolustuspolitiikan, talouspolitiikan sekä sosiaalipolitiikan kaltaisten politiikkasektoreiden rinnalle². Käsitteen ”kulttuuri” alle Borg sisällyttää

tutkimuksissaan koululaitoksen, ammattikoulutuksen, kansansivistyksen, liikunnan ja urheilun, tieteen ja taiteen, kirkko- ja uskontokysymykset sekä kulttuuripolitiikan yleiset periaatteet.

Borgin mukaan Kokoomusta (Kok.), Ruotsalaista kansanpuoluetta (RKP), Suomen Kansanpuoluetta (KP III), Maalaisliittoa (ML), Suomen Pientalonpoikien puoluetta (SPP), Sosialidemokraattista Puoluetta (SDP), Suomen Kansandemokraattista Liittoa (SKDL) ja Suomen ensimmäistä Kommunistista Puoluetta (SKP I) yhdistää kansalliseen kulttuuriin liittyvä säilyttävä asenne. Kansallisen kulttuurin osalta kyse ei siis ole tietylle puolueelle erityisesti liittyvästä arvoperiaatteesta, vaan puolueita yhdistävästä integroivasta arvoperiaatteesta. Puolueiden kulttuuripoliittisten kirjausten välillä on myös yhdenmukaisuutta; tiede ja taide esiintyvät muita kulttuuripolitiikan osa-alueita harvemmin ohjelmissa niiden painoarvon ollessa selkeästi esimerkiksi koulutusta alhaisempi. (Borg 1964, 150, 209–12, 228–36, 275, 286–87.)

Vuonna 1970 toimittamassaan silloisten puolueiden yleisohjelmia ja niiden nuorisjärjestöjen ohjelmia käsittelevässä teoksessaan Borg (1970, 10) tiivistää, että kulttuuripolitiikan alueella SKDL ja Kokoomus ”voisivat hyvin tulla toimeen samalla ohjelmalla” lukuun ottamatta muutamaa ideologisesti ”vääristynyttä” kannanottoa.

Ralf Helenius (1969) puolestaan analysoi väitöskirjassaan Ruotsin ja Länsi-Saksan sosiaali-demokraattisten puolueiden sekä Ison-Britannian Labour-puolueen ideologioita muun muassa näiden 1910–1960-luvuilla hyväksymiä ohjelmia läpikäyden. Ideologisiksi vastapareiksi näille puolueille hän nimeää analyysissään Ruotsin Kansanpuolueen, Saksan kristillisdemokraattisen unionin ja Ison-Britannian Konservatiivit. Näiden vastaparien kautta Helenius pyrkii löytämään puolueita yhdistäviä ja toisaalta ideologisesti erottavia piirteitä.

Kulttuurin osalta Helenius (emt., 383–384) katsoo, ettei se ole ensisijaisesti ideologisen profi- loitumisen kohde politiikassa, jossa arvot ovat perittyjä ja kansallisia. Heleniuksen mukaan kulttuuri on 1960-luvulla suhteellisen ”uusi” politiikan ala, josta kansalaiset tarvitsevat lisää tietoa. Suhteessa ”porvaristopuolueiden” profileihin työväenpuolueet korostavat enemmän kulttuurin luonnetta ihmisen kehittäjänä.

Paula Tuomikoski-Leskelä tutkii väitöskirjassaan autonomian ja itsenäisyyden ajan kansanedustuslaitoksen suhtautumista taiteen edistämiseen. Hänen tutkimuksensa kattaa 1960-luvun sekä 1970-luvun alkupuoliskon. Analyysissään 1960- ja 1970-lukujen kulttuuri-, taide- ja taiteilijapolitiikasta Tuomikoski-Leskelä (1977, 186–190) toteaa, että 1960-luvulla kulttuuri irtautuu selkeämmin omaksi kokonaisuudekseen koulutuspolitiikan rinnalle puolueiden yleisohjelmien sivistyspolitiikkaa koskevissa osioissa, jopa siinä määrin, että ”korkein hengenviljely, tiede ja taide” saavat omat osionsa ohjelmissa. Taide ja tiede osoittivat puolueiden mielestä kansallisia kulttuuriarvoja ja siksi niitä edistämistä vaadittiin. Puolueet kirjaavat yleisohjelmiinsa 1960-luvulta lähtien tavoitteitaan ja näkemyksiään taiteen edistämisestä.

Toisaalta Tuomikoski-Leskelän (emt., 137) mukaan 1960-luvulta lähtien taide- ja kulttuuripolitiikka nähtiin myös osaksi yleistä yhteiskuntapolitiikkaa ja puolueiden taidepoliittiset kirjaukset olivat varsin samansisältöisiä. Taiteen tehtävänä oli olla kansallisen kulttuurielämän kohottaja lähes kaikissa oikeiston ohjelmakirjauksissa. Maalaisliiton, SKDL:n ja Sosialistisen Työväenpuolueen (STP II) ohjelmissa taiteen tehtävä oli puolestaan olla kansan sivistystason kohottaja. (Emt., 183–190.)

Eeva Aarnio (1998) tutkii väitöskirjassaan puolueohjelmien luonnetta ja merkitystä sekä poliittisen ohjelman käsitteessä tapahtuneita muutoksia. Aarnion aineistona ovat poliittiset

ohjelmat 1950-luvulta 1990-luvulle. Hänen tutkimusaineistonsa on kuitenkin painottunut yleisohjelmien hyväksymistä edeltäneiden materiaalien ja ohjelmatyön tutkimukseen hyväksytyjen ohjelmien sijaan. Aarnio on myös rajannut varsinaiseksi tutkimuskohteekseen kaksi puoluetta, Keskustan ja Kokoomuksen.

Tutkimuksessani hyödynnän myös Rauli Mickelssonin tutkimuksia puolueista ja niiden ohjelmista. Hän on muun muassa väitöskirjassaan *Samanlaiset ja erilaiset puolueet* (Mickelsson 1999), teoksessaan *Suomen puolueet* (Mickelsson 2015) sekä artikkeleissaan (mm. Mickelsson 2002; 2004) käyttänyt puolueiden ohjelmia aineistonaan.

Artikkeliani varten olen läpikäynyt 2000-luvulla julkaistuja tutkimuksia, joissa on hyödynnetty joko primääri- tai sekundääriaineistona puolueiden ohjelmia. Puolueiden muut kuin taide-, taiteilija- tai kulttuuripoliitikalle omistetut poliittiset ohjelmat näyttäisivät olevan harvoin aineistona viimeaikaisessa taide- ja kulttuuripoliittisessa tutkimuksessa. Puolueiden ohjelma-aineistot keskittyvät usein joko tiettyyn ajankohtaan, kuten vaaleihin (esim. Jakonen ja Renko 2019), tiettyyn poliittiseen liikkeeseen, kuten populismiin (esim. Pyykkönen ja Cazes 2019) tai tiettyyn kulttuuripoliittikan osa-alueeseen, kuten kirjastolaitokseen (esim. Kokkonen 1987).

Puolueohjelmia on siis käytetty aiemminkin 2000-luvulla aineistona tutkimuksissa³. Kyseisiä tutkimuksia läpikäytyäni näyttäisi kuitenkin siltä, että niistä uupuu tarkasteluajanjaksollani toimineiden puolueiden ja eri ohjelmatyyppeiden kattavuus sekä ohjelmien sisältämien taide- ja kulttuurikirjauksien pitkien linjojen analysointi.

TEORIA JA MENETELMÄT

Näen puolueiden ohjelmat autonomisina teksteinä (Mäkinen 2005, 100–104; Ricœur 1993, 53–64), joissa sen laatijatahot tai sen intentiot ovat vain yksi monista tulkintaan vaikuttavista tekijöistä. Ohjelmatekstien merkityksen kannalta ohjelman laatijan intentioiden selvittäminen on tutkimustavoitteeni, mutta 60 vuoden tutkimusajanjaksolta kirjoittajien intentioiden tekstillä antama merkitys regulatiivisen periaatteen mukaisesti on tuskin saavutettavissa täysin sellaisenaan, kuin laatijat ovat ne alun perin tarkoittaneet. Intentioiden ymmärtämiseen ja niistä tehtävään tulkintaan vaikuttaa väistämättä pitkän tutkimusajanjakson aikana tehdyt ja nykyisin tiedossa olevat poliittiset taide- ja kulttuuripoliittiset päätökset sekä taide- ja kulttuuripoliittikan tutkimuksessa aiemmin tehdyt tulokset.

Tutkimuksessani lähdän liikkeelle oletuksesta, jonka mukaan puolueet ovat tietoisesti ohjelmissaan määrittäneet suhdettaan taiteeseen ja kulttuuriin sekä ilmaisseet joko suoraan tai epäsuorasti taiteen ja kulttuurin edistämiseen liittyvät päämääränsä tai motiivinsa ja niihin liittyvät valintansa. Lähestymistapani pohjautuu hermeneuttiseen metodiin ja aineistolähtöiseen kohdeanalyysiin. Tutkin toisin sanoen sitä, mitä sanotaan (Borg 1964, 111, 114–15; Gadamer 2004, 29–39; Vilkkä 2015, 179–85), mutta aineistolähtöisessä analyysissäni olen tunnistanut myös aiempien tutkimusten vaikutuksen tulkintoihin. Siksi laadullisessa aineistolähtöisessä sisällönanalyysissäni olen myös hyödyntänyt dialogista tematisointia, jossa hermeneuttisen kehän tavoin ”empiirinen aineisto, tutkimuskohdetta koskeva kontekstuaalinen tieto”, aineiston konteksti sekä tutkimusaihetta koskevan aiemman tutkimuksen tuottama tieto ja tutkijan oma

ymmärrys ovat vuoropuhelussa analyysia ja tulkintaa tehtäessä (Koski 2020, 157). Tutkimuskysymykseni mukaisesti olen lisäksi motivaatio- ja argumentaatioanalyysillä tutkinut sitä, miksi sanotaan (ks. Borg 1964, 237–239), ja siten pyrkinyt puolueiden ohjelmateksteistä löytämään, tunnistamaan ja nimeämään, mitkä ovat keskeisimmät puolueita yhdistävät pitkän aikavälin päämäärät ja motiivit taidetta ja kulttuuria edistettäessä.

Analyysiäni on ohjannut se, mitä taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä asioita on kirjattu puolueiden ohjelmiin ja miten näitä kirjauksia kehystetään kyseisissä ohjelmissa. Läpikäytyäni käytössäni olevan ohjelma-aineiston olen pyrkinyt luomaan teoreettisen kehysten sekä löytämään merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia kirjauksille poimimalla ja ryhmittelemällä löytämäni taide- ja kulttuurikirjaukset puolueittain, vuosikymmenittäin ja ohjelmatyypeittäin.

Aineistoni keruuseen, poimintaan ja rajaukseen puolueiden ohjelmien osalta on vaikuttanut se, että

1. Asiakirja on digitaalisessa muodossa poliittisten ohjelmien tietovaranto Pohtivassa <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/>;
2. Kyseessä ovat eduskuntapuolueet (nykyiset + entiset) sekä muut kyseisenä ajanjaksona rekisteröidyt puolueet;
3. Asiakirjojen kieli on joko suomi tai ruotsi;
4. Ohjelmissa esiintyy poiminnan hakuehtona olevat ”taide”, ”taite*”, ”kultt*”, ”sivis*”, ”luov*”, ”konst*”, ”kultur”, ”bildning”, ”kreativitet” taiteen tekemiseen ja kokemiseen liittyvissä merkityksissä tai jokin taiteenala tai taiteenalan ammattinimike.

Poiminnassani olen pyrkinyt säilyttämään asiayhteyden, kuten sen, mitä kirjauksen sisältävä ohjelma käsittelee, missä ohjelman luvussa kirjaus on ja mitä muuta samassa yhteydessä esiintyy. Tutkimusyksikköni ovat ohjelmien sisällöistä riippuen yksittäiset sanat tai lauseet, tekstin kappaleet, luvut tai koko ohjelma.

Tämän jälkeen olen löydösteni sisällön yhteenkuuluvuuden ja samankaltaisuuden perusteella ensin tematisoinut löydökseni, koonnut yhteen samaa asiaa tarkoittavat ja samankaltaiset ilmaisut, yhdistänyt samankaltaiset teemat ja sitten tyyppiteltyt löydökseni niiden ominaisuuksien mukaan (Cavanagh 1997, 6–15; Puusa 2020, 151–154; Tuomi ja Sarajärvi 2002, 105–115) Ohjelmissa esiintyvien keskeisten tyyppien pohjalta kuvaan tässä artikkelissa puolueita yhdistäviä päämääriä ja motiiveja sekä niihin liittyviä pitkän aikavälin linjauksia (vrt. Borg 1964, 8–9).

Tyypittelyssäni (ks. taulukot 1–6) olen pyrkinyt varmistamaan tyyppien reliabiliteetin ja validiteetin siten, että ne kuvaavat teemoittelussa esiin tulleita samankaltaisuuksia ja eroavuuksia. Tyypit olen jakanut löydösteni pohjalta päämääriin tai motiiveihin sen perusteella, ilmeneekö tekstistä sellaisenaan tai löydöksen kontekstista (ohjelmatyyppi, ohjelman luvun tai tekstikappaleen muu sisältö) vastaus siihen, mitä puolueet tavoittelevat (päämäärä), vai siihen, miksi puolueet edistävät taidetta ja kulttuuria (motiivi).

Tyypit olen muodostanut siten, että niissä induktiivisesti yhdistyy ensisijaisesti aineistosta itsestään muodostunut tieto. Tätä kvalitatiivista ja aineistolähtöistä tyypittelyä olen täydentänyt kvantitatiivisella sisällönanalyysillä. Määrällisellä tietyn tyypittelyn esiintymistiheyden

toteamisella olen pyrkinyt saamaan näkyviin, millä painoarvolla kyseinen päämäärä tai motiivi esiintyy yksittäisen puolueen tai useampien puolueiden ohjelmissa valitsemallani ajanjaksolla. Nostan aineistosta sitaatteja kuvaamaan analyysiäni.

Puolueiden ohjelmien analyysissä olen pyrkinyt rajaamaan kulttuurin käsitteen luovuuteen siten, että se lähtökohtaisesti ymmärretään taiteen ja luovuuden kokemisena, harrastamisena ja tekemisenä laajemman kulttuurikäsitteen⁴ sijaan (Häyrynen 2006; 2015; Heiskanen ym. 2015; Pirnes 2008; The European Task Force on Culture and Development 1997; UNESCO 1966). Sen lisäksi pyrin analyysissäni välttämään rajan piirtämistä taiteen sisällä korkeakulttuuriin ja muihin taiteeseen (vrt. Bennet 2014, 15).

Yksi tutkimukseni peruskäsitteistä on puuttumattomuuden kädenmittaperiaate. Tällä periaatteella tarkoitan tässä artikkelissa sitä, että puolue ei ohjelmissaan puutu taiteen ja kulttuurin sisältöihin, vaan pysyy mahdollistajan, rakenteiden luojan ja rahoittajan roolissa. Toinen tätä tutkimusta varten käyttöönottamistani peruskäsitteistä on kulttuuriagrarismi, jolla tarkoitan tutkimuksen yhteydessä perinteisten maaseutu- ja talonpoikaisarvojen ensisijaistamista tai aluepoliittista edunvalvontaa taiteen ja kulttuurin edistämisessä.

TUTKIMUSAINEISTONA PUOLUEIDEN POLIITTISET OHJELMAT

Olen valinnut tutkimukseni primääriaineistoksi kaikkien puoluekisterissä vuosina 1960–2019 olleiden puolueiden poliittiset ohjelmat. Poliittisilla ohjelmilla tässä artikkelissa tarkoitetaan puolueiden poliittisia 1) yleisohjelmia, kuten puolueohjelmia ja periaateohjelmia 2) tavoiteohjelmia, 3) erityisohjelmia, jotka keskittyvät yhteen tai useampaan toisiinsa liittyvään teemaan, 4) vaaliohjelmia ja 5) muita ohjelmia (vrt. Borg 1964, 17–22; 1965a, 2–3).

Näistä yleisohjelmat kodifioivat puolueiden arvot, motiivit ja pitkän ajan linjaukset siinä missä erityisohjelmat ovat ennemminkin kohdennettuja lyhyen tähtäimen toiminta- ja työohjelmia. Sekä yleisohjelmat että erityisohjelmat ovat usein ennemminkin puolueen sisäisiä työkaluja ja siten lähempänä puolueen omia tavoitteita. Vaaliohjelmien tavoitteena on muita ohjelmatyyppejä selkeämmin puolueen ulkopuolisiin joukkoihin vaikuttaminen. (Vrt. Borg 1964, 17–28; Palonen 1997, 21–32.)

Tutkimukseni primääriaineistoa ovat 48 puolueen ohjelmat, jotka löytyvät pääosin digitaalisessa muodossa poliittisten ohjelmien tietovaranto Pohtivasta. Aineistokseni valikoin ohjelmat, joiden kieli on joko suomi tai ruotsi. Jos ohjelma löytyy sekä suomeksi että ruotsiksi, käytän tutkimukseni pohjana pääsääntöisesti suomenkielistä ohjelmaa, mutta läpikävin myös ruotsinkielisen ohjelman varmistakseni ohjelmien samansisältöisyyden. Tätä tutkimusta varten olen läpikäynyt 1 270 eri puolueiden ohjelmaa vuosilta 1960–2019. Näistä 579:ssä esiintyy kirjauksia taiteesta ja kulttuurista.

Puolueista vain Remonttiryhmästä (Rem.) käytössäni ei ollut yhtään asiakirjaa. Taide- ja kulttuurikirjauksia en puolestaan löytänyt käytettävissäni olevista asiakirjoista lainkaan Suomen Kansan Yhtenäisyydenpuolueelta (SKYP, myöhemmin Kansalaisvallan Liitto, KVL), Suomen Eläkeläisten Puolueelta (SEP) ja Liike Nyt:ltä (Liik.). Käytännössä otokseksi jää siis 44 puoluetta (ks. liite 1; ks. artikkelin julkaisusivu).

Saadakseni käsityksen puolueiden ohjelmiin kirjatusta taiteen ja kulttuurin edistämiseen liittyvistä pitkistä linjoista olen tässä tutkimuksessa keskittynyt puolueiden yleis-, tavoite-, erityis-, vaali- ja muihin ohjelmiin.

Puolueiden taide-, taiteilija- ja kulttuuriohjelmat edustavat muita ohjelmia selkeämmin taiteen ja kulttuurin ammattilaisuutta ja ne on laajan yleisön sijaan useimmiten osoitettu työvälineeksi taiteen ja kulttuurin asiantuntijoille, tekijöille sekä taiteesta ja kulttuurista puolueessa vastaaville päättäjille. Kuten muidenkin politiikkasektorien erityisohjelmissa, puolueet yleensä hyödyntävät ohjelmia kirjoittaessaan kyseisen sektorin ammattilaisia tai ainakin alan edunvalvojen tuottamia aineistoja. Toki muissakin kuin puhtaasti taide-, taiteilija- ja kulttuuriohjelmissa edunvalvojen ja ammattilaisten näkemykset tulevat esille. Juuri tämä suoran yhteyden puuttuminen alan ammattilaisiin tai edunvalvojiin paljastaa mielestäni enemmän puolueiden tekemistä poliittisista painopistevalinnoista. Siksi jätän tässä artikkelissa tarkemman tarkasteluni ulkopuolelle puolueiden taide-, taiteilija- ja kulttuuripoliittiset erityisohjelmat, joita käytössäni on ollut 27.

Puolueiden ryhmittelyssä (Liite 1; ks. artikkelin julkaisusivu) aiemman puolueen jatkumoksi⁵ noudatin oikeusministeriön puolurekisteriä (Oikeusministeriö 2019) sekä Pohtivan ja Rauli Mickelssonin (Mickelsson 2015, 426–434) noudattamia käytäntöjä. Poikkesin kuitenkin Pohtivaan tehdystä puoluejaottelusta jakaessani Suomen Kommunistisen Puoleen kahdeksi eri puolueeksi eli SKP I ja Puolueen (SKP II) liittyen ensimmäisen SKP:n lakkauttamiseen SKDL:n kanssa samassa yhteydessä vuonna 1990. Samasta syystä poikkean myös Mickelssonin ajoituksesta ensimmäisen ja toisen SKP:n osalta, koska katson, että esimerkiksi vuonna 1994 julkaistu yleisohjelma on toisen SKP:n rekisteröintipyrkimyksiin liittyvä asiakirja (Mickelsson 2015; Suomen kommunistinen puolue II 1994).

JULKISEN VALLAN VASTUULLA ON TAATA ”HENKINEN ELINTASO”⁶ JOKAISELLE

Vuonna 1960 voimassa olevissa puolueohjelmissa puolueiden taide- ja kulttuurikirjaukset voidaan tiivistää seuraavasti: RKP:llä oman kulttuurin suojeleminen; SKDL:llä kulttuuritaistelu; Maalaisliitolla ihmisenä kasvamista tukeva taiteellinen kansansivistys. Kansanpuolueella henkisen vapauden vaaliminen. SDP:llä kulttuurinen osallisuus. Kokoomuksella taiteen riippumattomuus. SKP I:llä taiteilijoiden tukeminen. Pientalonpojat (SPP) vaikenivat.⁷

Lähes kaikilla puolueilla on vielä 1960-luvun alkupuolella voimassa aikaisemmilla vuosikymmenillä laaditut periaateohjelmat (Borg 1964, 32–33). Kaikki puolueet pientalonpoikia lukuun ottamatta siis edistivät 1960-luvun alkupuolen yleisohjelmissaan joko kulttuuria tai taidetta tai molempia.

Puoluelainsäädännön uudistuttua vuoden 1969 alusta lähes kaikkien puolueiden oli uudistettava yleisohjelmiaan, joita puoluelaki edellytti puolueilta rekisteröitymishakemuksen yhteydessä (Puoluelaki 1969/10). Aineistonani olevien ohjelmien perusteella näyttää siltä, että lain voimaantulon jälkeen yleisohjelmansa uudistaneilla puolueilla ja sen jälkeen perustettujen puolueiden yleisohjelmissa on pääsääntöisesti kulttuuri- ja taidepoliittisia kirjauksia (Liite 2; ks. artikkelin julkaisusivu). Kaiken kaikkiaan vuosina 1960–2019 voimassa olleista 108 yleis-

ohjelmasta 94:ssä on taide- tai kulttuurikirjauksia. Tavoite-, erityis-, vaali- ja muista ohjelmista kulttuuri- ja taidepoliittisia kirjauksia on 485:ssä.

Tutkimusajanjaksolla on nähtävissä, että 1960-luvulta lähtien puolueet määrittävät poliittisiin ohjelmiinsa yhteiskunnan (valtio, julkinen valta) roolia suhteessa kulttuurin ja taiteen edistämiseen, motiivejaan edistää taidetta ja kulttuuria sekä tavoittelemiaan kulttuuripolitiikan vaikutuksia yhteiskunnassa.⁸

Vaikka osa puolueiden taide- ja kulttuurikirjauksista vaikuttaakin olemassa olevan toteamiselta (esim. Kristillisdemokraatit 2006) tai menneisyyden ihannoinnilta (esim. Suomi nousee - Kansa yhdistyy 2002), pääosa kirjauksista pyrkii muuttamaan joko taiteen ja kulttuurin toimintamahdollisuuksia tai taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta tulevaisuudessa. Kuten tohtorikoulutettava Emilia Laaksovirta artikkelissaan tiivistää,

[T]aidepoliittisessa puheessa voi nähdä utopistisia piirteitä. Nämä piirteet ovat tiettyjä sanallistuksia ja määritelmiä, jotka esiintyvät poliittisissa ohjelmissa, katsauksissa ja taidetta käsittelevissä artikkeleissa. (Laaksovirta 2017)

Kulttuuri-käsitteen sisältö ohjelmissa vaihtelee. Sitä on esimerkiksi käytetty synonyyminä sivistykselle, joka pitää sisällään koulutuksen, kasvatuksen, tieteen, taiteen ja eri elämänalueiden harjoittamiseen tai harrastamiseen (vrt. Alasuutari 2017, 283–84). Monesti näiden ohjelmien poliittisessa kulttuuripuheessa viitataan kulttuurilla etnisyyteen tai paikalliseen, alueelliseen ja kansalliseen identiteettiin. Ohjelmissa kulttuuri saattaa myös tarkoittaa ensisijaisesti luovuutta.

”Sananvapaus”, ”ajatusten vapaus”, ”kulttuurin vapaus”, ”taiteen vapaus” sekä ”kulttuurin, taiteen ja niiden ammattilaisten riippumattomuus” toistuvat lähes kaikkien puolueiden ohjelmissa. Puolueiden ohjelmissa taiteen ja kulttuurin harjoittaminen on vapaata, mutta puolueilla on niille yhteiskunnallinen tehtävä. Myös Tuomikoski-Leskelä (1977, 189) viittaa samaan ilmiöön väitöskirjassaan todetessaan ristiriidan, joka on toisaalta taiteen vapauden turvaamisen ja ohjelmien intressilähtöisen funktion välillä.

Kädenmittaperiaatteen mukaisesti puolueet pyrkivät kunnioittamaan taiteen vapautteen liittyvää ajatusta siitä, että poliittinen rahoittajataho tai lainsäätäjät ei puutu itse taiteen tai kulttuurin sisältöihin. Mutta usein jo seuraavassa virkkeessä taiteen olemassaolon nähdään saavan aikaan toivottuja vaikutuksia ihmisessä ja yhteiskunnassa.

Vaikka taiteen sisältöihin muussa kuin kansalaisten tai kansallisen kulttuurin suojelumerkityksessä ei pääsääntöisesti puututakaan, puolueilla on aika-ajoin tarve piirtää rajaa sille, mikä on tai ei ole taidetta. Erityisesti viihteen paikka taiteen sisällä, rinnalla tai vastakohtana on ohjelmissa määrittelyn kohteena (esim. Vasemmistoliitto 1990).

Taiteen vapauden kädenmittaperiaatetta seuraa siis usein puolueiden taiteelle ja kulttuurille antama yhteiskunnallinen rooli. Tämä rooli asettaa useimmiten taiteen ja kulttuurin edistämisen alisteiseksi muille kuin taiteesta tai kulttuurista itsestään lähteville tavoitteille:

Tieteen ja kulttuurin tehtävänä tulee olla ajattelun ja yhteiskunnan kehittäminen, ei olemassa olevien rakenteiden ja vallanpitäjien pönkittäminen – ellei sellaiseen synny erityistä aihetta (Itsenäisyyspuolue 2015).

Tarkasteluajanjaksoni alussa puolueet vielä hakevat taide- ja kulttuuripoliittista linjaansa. Mutta jo 1960-luvulla alkaa hahmottua keskeisiä puolueita yhdistäviä linjauksia ja niihin liittyviä tehtäviä taiteelle ja kulttuurille, jotka säilyvät vuoteen 2020 asti. Esimerkiksi Vapaamielisten liitto kiteyttää nämä tehtävät omassa ohjelmassaan 1960-luvun alussa seuraavasti:

Taide eri muodoissaan merkitsee elähdyttävää voimaa koko yhteiskunnalle, joten kaikille luovan ja esittävän taiteen aloille on taattava kasvun ja nousun mahdollisuudet. Todellisia kykyjä on kannustettava pyrkimään sekä kansallisesti että kansainvälisesti tunnustettuihin, yhä mittavampiin tuloksiin. (Vapaamielisten liitto 1962)

Käyn seuraavaksi läpi näitä tehtäviä kuuden keskeisen taide- ja kulttuurikirjausten yhteenkuuluvuuden ja samankaltaisuuden perusteella nousseen tyyppittelyn (liite 3; ks. artikkelin julkaisusivu) kautta. Olen jakanut nämä kuusi tyyppittelyä edistämisen päämääriin ja edistämisen vaikuttimiin eli motiiveihin.

Päämääriä ovat oikeus tai mahdollisuus sekä ihmisenä kasvaminen. Keskeisiä motiiveja ovat suojelus, hyvinvointi, globaali sillanrakennus ja kulttuuriagrarismi. Nämä tyyppittelyt ovat valikoituneet siten, että ne joko esiintyvät mahdollisimman monen puolueen osalta vähintäänkin yhdessä ohjelmassa tai mahdollisimman monessa ohjelmassa kaikki puolueet yhteenlaskettuna. Sama kirjaus ohjelmassa voi myös sisältää useampiakin tyyppittelyjä.

Oikeus tai mahdollisuus

Puolueiden ohjelmissa taide ja kulttuuri ovat pääsääntöisesti joko universaaleja oikeuksia tai mahdollisuuksia. Yleensä näissä kirjauksissa kyse ei ole juridisesta oikeudesta (vrt. Rautiainen 2019), vaikka muun muassa Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin voidaan niissä viitata, vaan ennemminkin toive- tai tavoitetilasta.

Ohjelmakirjauksissaan taide- ja kulttuurikontekstissa puolueet pääsääntöisesti kuitenkin toteavat, että vastuu näiden oikeuksien ja mahdollisuuksien toteutumisesta on julkisella vallalla läheisyysperiaatteen mukaisesti. Kuntien vastuu kulttuuripalveluiden olemassaolosta peruspalveluna sekä taiteeseen ja kulttuuriin liittyvän oikeuden tai mahdollisuuden takaajana säilyy koko tarkasteluajanjakson ajan.

Julkisen vallan vastuu kansalaisille ja kansalaisista (vrt. hallintavalta, Moisio 2012, 40–44) näkyy siten, että lähes neljä viidestä kulttuuri- ja taidekirjauksia tehneestä puolueesta (ml. SKDL, Vas., SDP, Vihr., ML/Kesk., SMP, RKP, Kok., SKL/KD ja PS) pitää vähintään yhdessä asiakirjassaan kulttuuri- ja taidepolitiikan keskeisimpänä päämääränä taata yksilölle eli kansalaiselle universaalien oikeuden tai vähintäänkin mahdollisuuden taiteen kokemiseen, harrastamiseen ja tekemiseen. Edistäessään taiteen ja kulttuurin kokemista ja harrastamista puolueet samalla edistävät taiteen ja kulttuurin ammattilaisuutta. Kokeminen ja tekeminen luo yleisöpohjaa ammattilaisille ja kasvattaa ihmistä taiteen ja kulttuurin äärelle.

Taulukko 1. Oikeus tai mahdollisuus puolueiden ohjelmissa

tyypittely	teemat	esimerkit
oikeus tai mahdollisuus (päämäärä)	kokemisen oikeus / mahdollisuus	”Taide kuuluu ihmisten jokapäiväiseen elämään henkisten tarpeiden tyydyttäjänä.” (Keskustapuolue 1968)
	tekemisen oikeus / mahdollisuus	”Oikeus kulttuuriin ei saa olla yläluokan yksinoikeus eikä kulttuuripalveluksia tuottavia henkilöitä saa sitoa yksityisten pääomanomistajien armopaloihin ja kahleisiin.” (Sosialistinen työväenpuolue 1973)
	harrastamisen oikeus / mahdollisuus	”Taide kuuluu kaikille.” (Liberaalinen kansanpuolue 1973b)
	kulttuurinen osallisuus	”[...] jokaisella kansalaisella on oltava mahdollisuus nauttia taiteesta” (Suomen Maaseudun Puolue 1974)
	edellytysten luonti	”Kultur för alla” (Ruotsalainen kansanpuolue, 1983 otsikko)
	osallisuus	”Hyvinvointiyhteiskunta takaa kansalaisilleen [...] oikeuden [...] kulttuuriin.” (Vasemmistoliitto 1990)
	saatavuus	”Kulttuuri kuuluu kaikille.” (Kansallinen Kokoomus 2008; Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue 2003; Vasemmistoliitto 2002b)
	saavutettavuus	”Yhteiskunnan tulee tukea kulttuuritoimintaa laajasti eri muodoissa niin, että jokaisella on mahdollisuus nauttia kulttuurista sekä kokijana että tekijänä tai harrastajana. Tämä edellyttää niin kulttuuri-instituutioiden ja harrastusmahdollisuuksien ylläpitämistä kuin tapahtumien ja taiteilijoiden tukemista.” (Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue 2019)
34 puoluetta: KTP, SKP II, SKP I, Deva, STP II, SKDL, Vas., SDP, TPSL, Ekol./KIPU, Vihr., Eläinoik., Ihm., Nais., Fem., LLP, ML/Kesk., SSP/SMP, Köyh., VSL/IPU, Muutosv., M11, RKP, KP III, VL, LKP/Lib. II, Viskip./Lib. III, Nusu II, PP, Kok., SKL/KD, SPK, POP, PS		Yhteensä 338 ohjelmassa

Taide- tai kulttuurikontekstissa taiteen kokeminen, tekeminen tai harrastaminen ovat oikeus tai mahdollisuus, joihin sisältyvät myös osallisuus sekä kokemisen, tekemisen ja harrastamisen edellytysten luonti. Oikeuden tai mahdollisuuden toteutuminen edellyttää pysyväisluonteista, toimivaa hallintoa. Arvolatauksiltaan jako valtion ”keskushallinnon” ja ”kansaa” edustavan paikallis- ja aluehallinnon välillä on selkeä (vrt. Malkavaara 1989, 58–59): paikallinen ja alueellinen on pääsääntöisesti positiivista, keskushallinto sen sijaan usein kaukana ja kansan parasta huonosti tunnistava. Taiteen ja kulttuurin oikeuden ja mahdollisuuden läheisyysperiaatteella onkin ohjelmissa usein vahvat kytkyt aluepoliittiseen näkökulmaan, johon palaan myöhemmin kulttuuriagrarismin yhteydessä.

Ihmisenä kasvaminen

”Taiteen kautta ihmisyyteen” (väliotsikko Ihmisyydenpuolueen ohjelmasta vuodelta 1992) liittyy selkeästi 1960-luvulla virinneeseen kulttuuripolitiikan missioon kasvattaa ja kehittää ihmisyyttä (esim. Alasuutari 2017, 282–283). Näyttäisi kuitenkin siltä, että valtaosalle puolueista kulttuurin ja taiteen edistämiseen liittyvä kasvattamis- ja kehittämismissio ei jäänyt vain hyvinvointivaltion rakentamisvaiheeseen, vaan on yksi vuodet 1960–2019 kattavista puolueita yhdistävistä pitkistä linjoista. Ohjelmissaan puolueet roolittavat ihmistä ja asettavat hänelle kehittymistavoitteita taiteen ja kulttuurin edistämisen kautta suhteessa siihen, millaisia yksilöitä tulevaisuuden yhteiskunnassa halutaan olevan. Kuten tutkija Erkka Railo (2013, 42) on todennut,

puolueohjelma tuottaa valtasuhteen yhtäältä (kuvitteelliseen) kansakuntaan ja toisaalta yksilöihin, joille se tarjoaa tiettyä subjektipositiota eli asemaa ja tehtävää osana kuvitteellista kansakuntaa.

Taulukko 2. Ihmisenä kasvaminen puolueiden ohjelmissa

tyypittely	teemat	esimerkit
ihmisenä kasvaminen (päämäärä)	ihmisenä kasvaminen	”Hyvä esteettinen kasvatus [ml. taidekasvatus] liittää ihmisen yhteiskuntaan” (Maalaisliitto 1962b)
	identiteetin kehittäminen	”Kulttuuri avartaa ihmisen edellytyksiä yksilöllisyyteen lisäämällä hänen mahdollisuuksiaan itsensä toteuttamiseen.” (Kansallinen Kokoomus 1972)
	ihmisen aktivoiminen	”Taide lisää ihmisten henkisiä voimavaroja toimintaan rikkaamman ja ihmisarvoisemman elämän puolesta.” (Suomen kansan demokraattinen liitto 1980)
	kansakunnan / ihmiskunnan henkisen pääoman kasvattaminen	”Kulturen ger människan identitet och livsinnehåll, värderingar och normer, som formar hennes syn på livet och medmänniskorna. Kulturen berikar den enskilda människans liv.” (Ruotsalainen kansanpuolue 1987)
	parempi ihminen = parempi kansalainen	”Jokaisella on oikeus oman kulttuuri-identiteettinsä kehittämiseen. Taiteen tulee edistää myönteisiä ja rakentavia arvoja sekä pitää kunnialla kansallista ja kristillistä perinnettä.” (Suomen kristillinen liitto 1995)
		”Kirjalla, kirjallisuudella ja kirjastolaitoksella on erityisasema suomalaisen identiteetin näkökulmasta ja kansalaisten henkisen ja aineellisen kasvun turvaamisessa.” (Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue 2000)
		”Jokaisen kansan identiteettiin vaikuttavat tietyt omalaatuiset ainekset, kuten kieli, tapakulttuuri, taide, oikeuskäsitykset, luonto, myytit ja uskomukset.” (Perussuomalaiset 2011)
	”Valtion tulee taata kansalaisilleen tasapuoliset mahdollisuudet kehittää itseään.” (Tieteen, taiteen ja kulttuurin merkitys -luku Kansallinen Viskipuolue 2014)	
	”Kulttuurin kautta työstämme kysymyksiä sekä olemassaolomme syistä että ihmissuhteista ja ihmisenä olemisesta.” (Feministinen puolue 2016)	
33 puoluetta: KTP, SKP II, SKP I, Deva, STP II, SKDL, Vas., SDP, TPSL, Ekol./KIPU, Vihr., Ihm., Eläinoik., Nais., Fem.,LLP, ML/Kesk., SMP, Köyh., Yhteisv., TL, IPU, RKP, VL, LKP/ Lib II, Viskip./Lib. III, Nusu II, PP, Kok., SKL/KD, PS, SPK, SNKY/S – I/IKL II		Yhteensä 195 ohjelmassa

Ihmisenä kasvamista edistettäessä ja siten ihmistä aktiivomalla kartutetaan samalla koko kansakunnan tai ihmiskunnan henkistä pääomaa. Taustalla on usein ajatus siitä, että taide ja kulttuuri ovat osa kansansivistystä, jolla aikaansaadaan parempi ihminen ja siten aktiivisempi kansalainen.

Kolmella neljäsosalla taide- ja kulttuurikirjauksia tehneistä puolueista ihmisenä kasvaminen esiintyy taiteen ja kulttuurin yhteydessä. Muut puolueet joko painottavat päämääränä taiteen ja kulttuurin edistämisen oikeutta tai mahdollisuutta tai jotakin edistämisen motiiveista tai keskittyvät moni/monokulttuurisuuteen (vrt. liite 1 [ks. artikkelin julkaisusivu]; taulukko 1).

Koska taiteella ja kulttuurilla on keskeinen asema ”identiteettien rakennusaineena”, sen on oltava kaikkien saavutettavissa (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 2019) ja ”sille on asetettava korkeat eettiset vaatimukset” (Suomen kristillinen liitto 1976). Toisaalta taiteen ja kulttuurin vaikutus ihmiseen voi edistää myös ei-toivottuja asioita: ”Koulutus ja kulttuuri, perhe, kirkko, armeija ja muu sopeuttamiskoneisto kasvattavat ihmisiä pitämään porvariston etuja heijastelevia normeja ja arvoja ominaan” (Suomen kommunistinen puolue 1987).

Suojelus

Yhteiskunnan tulee varoillaan tukea kaikkea kristilliseen elämäkäsitukseen perustuvaa ja muuta puhdashenkistä taiteellista työtä. Yhteiskunnan tehtävänä on toisaalta valvoa, etteivät sitä pääse rappeuttamaan sellaiset taiteen nimellä kulkevat tuotteet, jotka ovat ristiriidassa kristillisen elämäkäsitoksen kanssa. (Suomen kristillinen liitto 1969.)

Sen lisäksi, että ihmistä tarvitsee kasvattaa, jotta hänestä tulee yhteiskuntakelpoinen, puolueiden ohjelmissa ihmistä tulee myös suojella uudelta ja samalla säilyttää omaksuttuja arvoja (ks. emt; opetuksen kritiikistä ks. Bourdieu ja Passeron 1977, 190–210). Puolueohjelmien kulttuuri- ja taidekonteksteissa näyttäisikin olevan monesti vahvasti säilyttävä asennoituminen kehittävän sijaan (vrt. Borg 1964, 228–236).

Taulukko 3. Suojelus puolueiden ohjelmissa

tyypittely	teemat	esimerkit
suojelus (motiivi)	(kansallisen) taiteen ja kulttuurin suojelu vaaliminen politisoitumisen estäminen väärien vaikutteiden estäminen kulttuuriperinnön suojelu ihmisen suojelu vääränlaiselta taiteelta ja kulttuurilta Suojelun kohteena ovat: <i>oma kulttuuripääoma, -perintö, -maisema, -ympäristö, -ekosysteemit, -muistot, lapset, nuoret, arvot, korkeakulttuuri, vähemmistöt, kotimaisuus, kansallinen, perinteiset kulttuuriarvot, kylä-, paikallinen ja alueellinen kulttuuri, työväenkulttuuri, talonpoikauskulttuuri, kulttuurilehdet, kulttuurihistorialliset rakennukset, tekijänoikeudet, kotimaisten taiteilijoiden työpaikat, Suvivirsi</i> Suojelua tarvitaan: <i>massakulttuurilta, kaupallisuu-delta, ylikansallisuudelta, vierasperäisyydeltä, mainoksilta, rihkamakulttuurilta, roskakulttuurilta, rappiokulttuurilta, holhoukselta, kulttuuritaantumukselta, lisääntyvältä vapaa-ajalta, alkoholilta, yliseksuaalisuudelta, taiteen ja kulttuurin politisoitumiselta, tekijänoikeuksilta, taiteen ja kulttuurin alueelliselta keskittymiseltä sekä EU:n kulttuuri-integraatiolta</i>	”Elokvien maahantuonti ja vuokraus on otettava valtion tehtäväksi, jotta estettäisiin ala-arvoisten, vain kaupallisessa mielessä valmistettujen filmien maahantuonti.” (Työväen ja Pienviljelijäin Sosiaalidemokraattinen liitto 1967) ”Kulttuuripolitiikassa on edistettävä kaikin tavoin kulttuurilaitosten itsenäisyyttä, monipuolisuutta ja poliittisesta vallankäytöstä vapaata totuudenetsintää.” (Suomen perustuslaillinen kansanpuolue 1973) ”Edessämme on jälleen suomalaisuuden puolustustaistelu. Sen on ulotuttava niin yhteiskunnan, talouden kuin kulttuurin piiriin.” (Keskustapuolue 1982) ”Porvaristo myy surutta kulttuurista itsenäisyyttämme. Kansainvälinen tusinavihde vie elintilaa kansalliselta kulttuuriltamme.” (Suomen kommunistinen puolue 1987) ”Oman kansankulttuurimme kehittämiseen on suunnattava tarvittavat voimavarat. Ihmisten henkinen hyvinvointi on turvattava. Sen sijaan yletön kapea-alainen korkeakulttuurin suosiminen yhteiskunnan varoista on lopetettava.” (Perussuomalaiset 1995) ”Tehokkuuden nimissä globaali massatuotanto syrjii paikallista ja erikoista, olkoon kyseessä sitten elokuvatuotanto, tv-ohjelmat, lehdet tai vaikkapa muoti.” (Vasemmistoliitto 2002a) ”Suomi on osa länsimaista arvoyhteisöä, joka rakentuu kreikkalaiselle, roomalaiselle ja kristilliselle kulttuuriperinnölle. [...] Vaalimme suomalaista kulttuuriperintöä” (Sininen tulevaisuus 2017) ”Vaalitaan kulttuuri- ja luonnonmaisemia yhteisenä kansallisena perintönä ja lähimatkailukohteina.” (Kansallinen Kokoomus 2019)
37 puoluetta: KTP, STP II, SKP I, Deva, STP II, Vaiht./STP III, SKDL, Vas., SDP, TPSL, Ekol./KIPU, Vihr., Ihm., Nais., LLP, ML/Kesk., SMP, Köyh., VSL/IPU, VSL/SVR, EKA/SEN., TL, Sin., RKP, KP III, VL, LKP/ Lib II, , Nusu II, PP, Kok., SKL/KD, SPR, POP, PS, SPK, SNKY/S – I/IKL II, SKE	Yhteensä 124 ohjelmassa	

Suojelua tarvitsee (kansallinen) taide ja kulttuuri. Mutta toisaalta myös ihmistä on suojeltava vääränlaiselta taiteelta ja kulttuurilta. Enemmän kuin neljä viidestä taide- ja kulttuurikirjauksia tehneestä puolueesta pitää suojelusta yhtenä keskeisimpänä tehtävänä taide- ja kulttuuripolitiikassa. Ohjelmissaan kulttuuri- ja taidekontekstissa puolueet pyrkivät suojelemaan kansalaisiaan laittomuuksilta ja hyvien tapojen vastaisuudelta (esim. Ruotsalainen kansanpuolue, 1964).

Ihmisen, kansakunnan ja (kansan)talouden hyvinvoinnin edistäminen

Näyttäisi siltä, että puolueille ”esteettisyys luo hyvinvointia” (Ruotsalainen kansanpuolue 2008). Taiteen ja kulttuurin tekemisen, kokemisen ja harrastamisen kautta edistetään hyvinvointia, kilpailukykyä, vaurautta, terveyttä, matkailua, asumisviihtyisyyttä, liiketoimintaa, työllisyyttä ja kansantaloutta. Lisäksi niillä pyritään täyttämään ihmisten lisääntyvää vapaa-aikaa 1970-luvulta lähtien. Olkoonkin, että niin sanotun kulttuuripolitiikan kolmannen eli uusliberalistisen vaiheen katsotaan yleensä sijoittuvan etenkin 1980–1990-luvuille, taiteen ja kulttuurin tehtävä ihmisen, talouden ja kansakunnan hyvinvoinnin lisääjänä on löydettävissä jo 1960-luvun ohjelmista.

Taulukko 4. Hyvinvointi puolueiden ohjelmissa

tyypittely	teemat	esimerkit
hyvinvointi (motiivi)	ihmisen hyvinvointi (ml. terveys) kansakunnan hyvinvointi (kansan)talouden hyvinvointi elinkeinoelämän hyvinvointi	”Kansanpuolue pitää kulttuurityön keskeisenä päämääränä henkisen vapauden vaalimista, itsenäisesti ajattelevien sekä kansallisen yhteenkuuluvaisuutensa ja yhteiskunnalliset velvollisuutensa tuntevien yksilöiden kasvattamista ja kansamme henkisen ja aineellisen vaurastumisen tukemista.” (Suomen kansanpuolue 1951) ”Socialistisen kulttuuripolitiikan päämääränä on ihmisten keskeisen veljeyden ja tasa-arvoisuuden toteuttaminen yhteiskunnassa ja henkisen sekä fyysisen kasvun edellytysten luominen jokaiselle yksilölle. Tässä tarkoituksessa on jokaiselle annettava samanlaiset mahdollisuudet kasvatukseen, koulutukseen, kulttuurisaavutusten omaksumiseen ja luovaan sivistykselliseen ja henkiseen toimintaan.” (Työväen ja Pienviljelijäin Sosiaalidemokraattinen liitto 1967) ”Koulutus- ja kulttuuripolitiikka yhdessä terveystalouden kanssa vaikuttavat puolestaan väestön laatuun.” (Keskustapuolue 1973) ”Perhepolitiikkaa harjoitetaan pääosaltaan siten, että työvoima-, talous-, koulutus-, asunto-, kulttuuri-, verotuspolitiikassa yms. otetaan huomioon vaikutukset perheellistymiseen, perheen säilymiseen ja hyvinvointiin.” (Liberaalinen kansanpuolue 1975)” ”Taiteet edistävät henkistä hyvinvointia.” (Keskustapuolue 1980) ”Tiede ja taide ovat maamme itsenäisen kehityksen ja kulttuurin voimavara.” (Demokraattinen vaihtoehto 1987a) ”[K]ulttuurilla on välillisesti suuri vaikutus ihmisten hyvinvointiin, elinkeinoelämän sijoittumiseen ja kansalliseen identiteettiin.” (Kansallinen Kokoomus 1998) ”Kulttuurin kukoistus on myös uuden taloudellisen kehityksen perusta.” (Vihreä liitto 2000) ”On myös huomioitava lääkkeettömät hoidot, erityisesti masennuksen ja psykiatristen ongelmien hoitamisessa. On todettu, että erilaisilla taideterapioilla tai muisteluterapialla saadaan hyviä tuloksia, onhan vanhuus aikaa, jolloin ihminen etsii merkityksiä elämälleen ja luo kokonaiskuvaa elämästään.” (Kristillisdemokraatit 2006a) ”Suomi voi menestyä ainoastaan panostamalla sivistykseen ja koulutukseen.” (Tieteen, taiteen ja kulttuurin merkitys -luku Kansallinen Viskipuolue 2014) ”Kulttuuri on yksi kasvavista teollisuudenaloista sekä paikallisesti että kansainvälisesti. Kulttuurin lisääntynyt taloudellinen merkitys ja välineellistymisen on yksi osa tätä yhteiskuntakehitystä. Kulttuurin ja taiteen positiivisia merkityksiä esimerkiksi kouluissa ja hoitolaitoksissa ei tule väheksyä.” (Feministinen puolue 2016)
28 puoluetta: SKP II, SKP I, Deva, Vaiht./STP III, SKDL, Vas., SDP, TPSL, Vihr., Ihm., Eläinoik., Fem., LLP, Kesk., SMP, M 11, VSL/IPU, EKA/Sen., TL, Sin., RKP, KP III, VL, LKP, Viskip./Lib. III, Kok., SKL/KD, PS		Yhteensä 213 ohjelmassa

Erityisesti vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmista lähtien kulttuurin ja taiteen yhteys hyvinvointiin alkaa esiintyä puolueiden ohjelmissa, koska ”monipuolisten kulttuuripalveluiden vaikutus ihmisten hyvinvointiin ja syrjäytymisen ehkäisyyn on kiistaton” (Perussuomalaiset 2012). Samoin 2000-luvulla yleistyvät kirjaukset, joissa ”kulttuurin kukoistus on myös uuden taloudellisen kehityksen perusta” (Vihreä liitto 2000) ja kulttuuri esitetään yhteiskunnalle merkittävänä strategisena resurssina, koska ”[l]uovuus ja innovatiivisuus ovat tulevaisuudessa tärkeitä voimavaroja, sekä elämisen laadun että maamme kilpailukyvyn kannalta” (Kansallinen Kokoomus 2002).

Mutta yli kolmelle viidesosalle puolueista taide ja kulttuuri ovat tuottaneet hyvää ihmiselle, kansakunnalle ja taloudelle koko tarkasteluajanjakson ajan. Kansanpuolue näkee jo 1950-luvun alussa, että kulttuuripoliittisten kehityslinjojen huomioon ottaminen on edellytys ”kansantaloutemme terveille” kehitykselle (Suomen kansanpuolue 1951). RKP ja SKDL puolestaan kirjaa- vat jo 1960-luvulla ohjelmiinsa, että taiteella ja kulttuurilla on kansalaisten hyvinvointia lisäävä ulottuvuus (Ruotsalainen kansanpuolue 1964; Suomen kansan demokraattinen liitto 1967).

Kulttuuriagrarismi

Maaseutu kuvataan ohjelmissa usein osaksi ”[...] suomalaisen kulttuurin vahvaa säilyttämisen aluetta” (Vihreä liitto 1997): ”koko maa on pidettävä asuttuna” ja siksi ”[o]n ryhdyttävä toteuttamaan maaseudun ja kehitysalueiden elinkeino- ja kulttuurielämää edistävää aluepolitiikkaa” (Itsenäisyyspuolue 2006, 2007).

Vuosien 1960–2019 ohjelmat osoittavat, että taide ja kulttuuri on vahvasti sidottu maantieteeseen joko maamme sisällä tai maiden välillä. Puolueohjelmien taide- ja kulttuurikonteksteissa maantieteellisesti pääosassa on lähes aina maakuntien, maaseutujen, syrjäseutujen ja kylien Suomi. Yhteistä näille kirjauksille on, että taide ja kulttuuri on ”[...] sijoitettava tasapainoisesti maan eri puolille noudattamalla valtakunnallista hajakeskitystä” (Maalaisliitto 1962).

Vaikka esimerkiksi Keskustan katsotaan luopuneen viimeistään Maalaisliitto-nimen vaihtamisen jälkeisinä vuosina 1960–1970-luvuilla agrarismista virallisena aatejärjestelmänsä ohjenuorana, puolueen taide- ja kulttuurikirjauksissa kulttuuriagrarismi elää vielä 2020-luvullakin. Eikä kulttuuriagrarismi ole yksin Keskustan agendalla. Yli puolella taide- ja kulttuurikirjauksia tehneistä puolueista löytyy viitteitä kulttuuriagrarismista. Synä puolueiden harjoittamaan kulttuuriagrarismiin näyttäisivät olevan ennen kaikkea halu Keskustan lailla pitää koko maa asuttuna tai ainakin asumiskelpoisena, ja halu hidastaa maaseudun ihmisten muutttoa kaupunkeihin (esim. Itsenäisyyspuolue 2006). Ohjelmissa kulttuuriagrarismilla onkin selkeät kytkennät aluepolitiikkaan ja se näyttäisi usein vahvistuvan maaltamuuton kaltaisten yhteiskunnallisten murrosilmiöiden yhteydessä.

Taulukko 5. Kulttuuriagrarismi puolueiden ohjelmissa

tyypittely	teemat	esimerkit
kulttuuriagrarismi (motiivi)	aluepolitiikka hajakeskityspolitiikka koko maa asuttuna koko maa asumiskelpoisena maaltamuuton jarruttaminen paikalliset ja alueelliset palvelut ja hallinto kylien, haja-asutusalueiden, maaseudun ja maakuntien kehittäminen asumisviihtyisyys	”Maaseutunuorison viihtyvyyden lisäämiseksi kotiseudullaan on pyrittävä kehittämään ja monipuolistamaan edistyksellisessä hengessä maaseudun kulttuurilaitoksia, koulu-, kirjasto- ja urheiluoloja, elokuva- ja vapaata kansalaiskasvatus- sekä pienviljelijä- ja työväenjärjestöjen toimintaa.” (Suomen kansan demokraattinen liitto 1968) ”Yhteiskunnan varoin on tuettava maakunnallisia kirjallisuuden, kuvaamataiteiden, teatterin, musiikin jne. harrastajien yhdistyksiä, jotka lisäävät viihtyvyyttä, kehittävät jäsenistöään ja ulkopuolisiakin usein varsin idearikkaalla toiminnallaan.” (Liberaalinen kansanpuolue 1973a) ”Virikkeinen ja monipuolinen vapaa-ajan ympäristö lisää viihtyvyyttä ja hyvinvointia. Parantamalla kotiseudun viihtyisyyttä vähennetään myös muuttoalttiutta.” (Ruotsalainen kansanpuolue 1980) ”Viljelijäväestön ja yleensäkin maaseutuväestön viihtyvyyden lisäämiseksi tulee maaseudulle kehittää erilaisia kulttuuripalveluja.” (Suomen kansan demokraattinen liitto 1986) ”Taide ja kulttuuri syventävät maakunnallista identiteettiä. Siksi maakunnalliselle ja paikalliselle kulttuuritoiminnalle on ohjattava nykyistä enemmän resursseja.” (Suomen Keskusta 1989) ”Erityisesti kyläkouluja tulisi kehittää monipuolisiksi palvelupisteiksi, joissa koulun lisäksi voisi toimia esimerkiksi päivähoitopalveluita, vanhusten ruokailua sekä terveys- ja kulttuuripalveluita.” (Vihreä liitto 1997) ”Koko maa on pidettävä asuttuna. On ryhdyttävä toteuttamaan maaseudun ja kehitysalueiden elinkeino- ja kulttuurielämää edistävää aluepolitiikkaa.” (Itsenäisyyspuolue 2006) ”Yle pilkotaan ja hajautetaan. Ylen toimittajat erotetaan tai hajasijoitetaan maakuntien itsenäisille mediayhtiöille, joilta valtio ostaa paikallisia kulttuuripalveluita” (Suomen Kansa Ensimmäinen 2017)
24 puoluetta: KTP, SKP II, SKP I, STP II, Vaiht./STP III, SKDL, Vas., SDP, TPSL, Ekol./KIPU, Vihr., Eläinoik., Nais., ML/Kesk., SMP, IPU, RKP, KP III, LKP/ Lib II, PP, Kok., SKL/KD, PS, SPK		Yhteensä 184 ohjelmassa

Taiteen ja kulttuurin palvelut ja hallinto näyttävät ohjelmien valossa olevan yli puolelle taide- ja kulttuurikirjauksia tehneelle puolueelle edellytys kylien, haja-asutusalueiden ja maakuntien kehittämiseen, edistämiseen ja olemassaoloon. Pienviljelyn suojelun sijaan kulttuuriagrarismissa ”alueiden” kehittämisen, edistämisen ja olemassaolon ehtona ovat kuntien kulttuuripalvelut sekä mahdollisuus kehittää taiteen ja kulttuurin avulla itseään paikallisesti ja alueellisesti. Aika ajoin ohjelmissa myös nähdään taide ja kulttuuri väylänä edistää ”alueen” omaa elinkeinoelämää ja vetovoimaa ihmisille ja yrityksille (esim. Kansallinen Kokoomus 1998).

Globaali sillanrakennus

Taiteen ja kulttuurin maantieteeseen liittyy myös kansainvälistyminen. Rakkaalla lapsella on monta nimeä: kulttuurivaihto, kansainvälinen kulttuuriyhteistyö, kulttuuriyhteys, kulttuurivienti ja niin edelleen. Puolueiden ohjelmissa asetetaan taide- ja kulttuurivaihdon kautta Suomea geopoliittiselle kartalle. Samalla, kun kansainvälinen vaihto nähdään keinona rikastuttaa kansallista kulttuuria, kulttuurin avulla haluttuun myös lähentää välejä Neuvostoliittoon, muihin Pohjoismaihin, Eurooppaan ja muuhun maailmaan.

Taulukko 6. Globaali sillanrakennus puolueiden ohjelmissa

tyypittely	teemat	esimerkit
globaali sillanrakennus (motiivi)	rauhan rakentaminen kansainvälisten suhteiden edistäminen viennin edistäminen (kansallisen) taiteen ja kulttuurin kansainvälistäminen	”Taide eri muodoissaan merkitsee elähdyttävää voimaa koko yhteiskunnalle, joten kaikille luovan ja esittävän taiteen aloille on taattava kasvun ja nousun mahdollisuudet. Todellisia kykyjä on kannustettava pyrkimään sekä kansallisesti että kansainvälisesti tunnustettuihin, yhä mittavampiin tuloksiin.” (Vapaamielisten liitto 1962) ”Kansainvälisten suhteiden monipuolistuessa perinteisen ulkopoliittikan rinnalla taloudellisten, kulttuuri- ja muiden vuorovaikutussuhteiden kehitys on tärkeä valtioiden välisen kanssakäymisen muoto.” (Kansallinen Kokoomus 1972) ”Rikas kulttuuriyhteistyö muodostaa perustan tiiviimmän yhteistoiminnan harjoittamiselle muilla aloilla.” (Ruotsalainen kansanpuolue 1985) ”[H]enkinen kulttuuri tarjoaa mitä moninaisimmat mahdollisuudet yksilöiden ja kansojen yhteisymmärrystä ja rauhaa rakentavalle vuorovaikutukselle” (Ekologinen puolue Vihreät 1991) ”Suomessa on kansainvälisen huipputasoinen kulttuuria monilla aloilla. Korkea taso perustuu laajaan kulttuuriharrastukseen ja -työhön. Kulttuurivientä tulee edistää.” (Kristillisdemokraatit 2005) ”Suomen itsenäisyys ja menestys perustuvat tulevaisuudessaakin ratkaisevalla tavalla siihen, että huolehdimme kansakuntamme henkisen perustan ja sivistyksen elinvoimaisuudesta. Osallistuessamme vuorovaikutukseen muiden kansojen ja kulttuurien kanssa meidän on muistettava se viisaus, että vain omastamme voimme toisille antaa.” (Seitsemän tähden liike 2018)
24 puoluetta: KTP, SKP II, SKP I, Deva, STP II, SKDL, Vas., SDP, TPSL, Ekol./KIPU, Vihr., Nais., Fem., Kesk., Muutosv., M 11, TL, IPU, RKP, VL, LKP, Kok., SKL/KD, PS		Yhteensä 108 ohjelmassa

Kansallista taiteen ja kulttuurin ”Suomi-kuvaa” (Nieminen 2014, 59–61) suhteutetaan ohjelmis- sa usein kahteen maantieteelliseen ulottuvuuteen: kansainvälisyyteen ja alueisiin. Puolueiden ohjelmissa painotetaan, että taiteeseen ja ”kansallisen kulttuurin kehittämiseen kuuluu olennai- sesti kansainvälinen vuorovaikutus” (Keskustapuolue 1968). Puolueet katsovat, että poliitikot, mukaan lukien presidentti, edistävät kahdenvälistä tai globaalia ”yhteistyötä myös kulttuurin ja taiteen alalla” (Demokraattinen vaihtoehto 1987). Taiteen ja kulttuurin globaali maantiede näkyy myös erityisesti Keskustan, Kokoomuksen ja SDP:n maailman turvallisuutta ja kehitty- vien maiden tukea käsittelevissä kirjauksissa ennen 2000-lukua. Kansainvälisyyteen ja toisaalta isoihin kaupunkeihin liittyy usein myös sellaisia paikallisuuteen, alueellisuuteen ja kansalliseen liittyviä uhkia, jotka edellyttävät taiteen, kulttuurin ja ihmisen suojelua (ks. edellä alaluku ”Suo- jelus”).

JOHTOPÄÄTÖKSET

Puolueilla on ohjelmissaan tarve määrittää suhdettaan taiteeseen ja kulttuuriin sekä edistää taidetta ja kulttuuria riippumatta siitä, mihin puolue puoluekartalla sijoittuu. Puolueita yh- distäviä kulttuuri- ja taidepolitiikan pitkiä linjoja tarkasteltaessa vasemmisto–oikeisto-akseli ei erota puolueita, ei edes perinteisiä eduskuntapuolueita, yhtä vahvasti kuin esimerkiksi so- siaalipolitiikkaa koskevat linjaukset (vrt. Anttila ja Sulkunen 2001; Borg 1964; Helenius 1969; Tuomikoski-Leskelä 1977). Taiteen ja kulttuurin vapautta koskevia kirjauksia lukuun ottamat- ta taide- ja kulttuurikirjauksilla näyttäisi olevan yhteys yleisemminkin yhteiskuntapolitiikkaan (vrt. Tuomikoski-Leskelä 1977).

Vuosina 1960–2019 aiemmassa tutkimuksessa määritellyt kulttuuripolitiikan linjaukset nä- kyvät 44 puolueen kirjauksissa yhteensä 579 poliittisessa ohjelmassa, pääosin ajallisena jatku- mona aina vuodesta 1960 tähän päivään. Niinpä esimerkiksi kulttuuripolitiikan tutkimuksessa tunnistettujen hyvinvointivaltion rakentamisen ja markkinoitumisen pitkien linjojen raja ei puolueiden ohjelmissa ole selväpiirteinen, vaan ne kattavat koko tarkastelujaksoni.

Ohjelmien perusteella puolueiden yhteisen kulttuuri- ja taidepolitiikan linjan voi kiteyttää seuraavasti: Taiteella ja kulttuurilla on vapaudestaan huolimatta yhteiskunnallinen ja poliitti- nen rooli. Tämä rooli asettaa useimmiten taiteen ja kulttuurin edistämisen alisteiseksi muille kuin taiteesta tai kulttuurista itsestään lähteville tavoitteille. Erityisesti taide ja kulttuuri ovat julkisen vallan toteuttamisvastuulla ja hallintavallassa olevia kokemisen, harrastamisen ja teke- misen mahdollisuuksia, jonka avulla ihminen kasvaa paremmaksi yksilöksi ja kansalaiseksi sekä edistää siten aluepoliittisia tavoitteita, kansainvälistymistä, olemassa olevien kulttuuriarvojen suojelua tai uudentamista sekä omaa ja kansantalouden hyvinvointia.

Julkisen vallan rooli puolueiden taide- ja kulttuurikirjauksissa vastaa osin Hillman-Chartrandin ja McCaughey'n arkkitehtimallia, etenkin sen yhdeksi ominaisuudeksi luettavaa taiteen ja kulttuu- rin sosiaalisen hyvinvointia tuottavan luonteen painottamista (Hillman-Chartrand ja McCaughey 1989; Häyrynen 2006, 63–64; Kangas ja Vestheim 2010, 276). Arkkitehtimalliin liittyvät hallinnon rakenteet, virkamiesten rooli, instituutiot sekä taiteilijan ja taideyhteisön tuet ja vertaisuuteen pe- rustuva taiteen määrittely eivät näyttäisi olevan puolueiden ohjelmakirjauksien keskiössä.

Ohjelmien taide- ja kulttuurikontekstissa keskiössä on ihminen, yksilö, josta taiteen ja kulttuurin kokijuuden, tekijyyden ja harrastajuuden kautta aikaansaadaan aktiivinen kansalainen. Tätä ihmisenä kasvamisen edistämisen päämäärää (vrt. Helenius 1969, 383–84) tukee puolueiden pitkällä aikavälillä linjauksissaan jakama käsitys jokaisen universaalista oikeudesta tai mahdollisuudesta taiteeseen ja kulttuuriin. Puolueet näkevät taiteen ja kulttuurin menestyksekkään harjoittamisen edellytyksenä universaalien osallisuuden taiteeseen ja kulttuuriin, joka luo taiteelle ja kulttuurille toisaalta niiden yleisöt ja toisaalta kasvattaa taiteelle ja kulttuurille myönteistä ilmapiiriä.

Puolueiden pitkänajan motiivit taiteen ja kulttuurin edistämiseen näyttäisivät olevan suoje-
lus, hajakeskittämisperiaatteella harjoitettu kulttuuriagrarismin supistuville alueille, kansainvä-
listyminen ja muu hyödyntäminen. Kulttuuri ja taide ovat joko suojelun tarpeessa tai niiltä on
suojeltava. Kulttuuriagrarismin mukaisesti harvaanasuttuja ja muuttotappiosta kärsiviä kuntia
ja alueita puolestaan pyritään tekemään asumiskelpoisemmiksi ja viihtyisimmiksi taide- ja kult-
tuuripolitiikan keinoin. Taide ja kulttuuri ovat myös välineitä edistää Pohjoismaista, Suomen ja
Neuvostoliiton, Suomen ja Euroopan Unionin sekä Suomen ja muun maailman hyviä suhteita.
1960-luvulta lähtien vahvistuvana motiivina edistää taidetta ja kulttuuria ovat niiden hyvinvoin-
tivaikutukset sekä ihmiselle, kansakunnalle että taloudelle.⁹

Tutkimusajanjaksolla puolueohjelmakirjaukset ja niistä vedettävät pitkän ajan linjaukset
näyttäytyvät selkeänä jatkumona 1960–1970-lukujen sivistys-, hyvinvointivaltion rakennus- ja
yhteiskunnan demokratisoituspyrkimyksille. Edelleen 2020-luvulle tultaessa kirjaukset vas-
taavat kasvavasti myös tarpeeseen tasapainottaa kiihtyvää kaupungistumista kulttuurille ja tai-
teelle asetettavilla aluepoliittisilla tavoitteilla. Ohjelmissa myös näkyy, että puolueet sitoutuvat
koko tutkimusajanjakson vahvasti YK:n ja EU:n kaltaisten ylikansallisten toimijoiden linjauk-
siin, olkoonkin, että puolueiden tekemien kirjausten suora yhteys kansainvälisiin sopimuksiin
näyttäisi vähentyvän 1980-luvulta lähtien.

Sen sijaan 1960-luvun ohjelmista alun perin tunnistettavien päämäärien ja motiivien prog-
ressiivisuus ja vahva taidepainotus näyttäisi viimeistään 2000-luvulla menettävän vahvimman
teränsä. Taide- ja kulttuuripolitiikan linjausten kieli on muuttunut yleisten periaatteiden ko-
rostavasta tyylistä yksittäisiin asioihin huomion kiinnittäväksi jargoniksi. Uusimmat kirjaukset
ovat ennemminkin puolueiden jo aiempien tekemien ohjelmakirjausten toisintoa kuin mahdol-
lisesti jo vuosikymmeniä aiemmin määriteltyjen päämäärien ja motiivien tai olemassa olevien
rakenteiden ja tavoitteiden uudistamista.

Kaiken kaikkiaan puolueiden ohjelmiin kirjatut taiteen ja kulttuurin edistämisen päämäärät
ja motiivit näyttävät koko tutkimusajanjaksoa tarkasteltaessa konservoidun staattisilta ja pie-
niä yksityiskohtamuutoksia lukuun ottamatta ajattomilta. Päämäärien ja motiivien muuttumat-
tomuus viimeisen 60 vuoden aikana voikin kieltä siitä, että taiteen ja kulttuurin edistäminen po-
litiikassa ei nauti samanlaista arvostusta puolueiden ja mahdollisesti kansalaisten keskuudessa
kuin sellaiset politiikan ja politikoinnin osa-alueet kuin sosiaaliturva, koulutus tai aluehallinto,
jotka ovat olleet jatkuvan muutoksen ja päivittämisen kohteena 1960-luvulta tähän päivään.

Näyttää myös siltä, että 2020-luvulle tultaessa puolueet ovat edelleen vahvasti 1960-luvun
agraari/urbaani -murroksen ja hyvinvointivaltion rakennusaineiden toisintajia, vaikka maail-
ma ja puolueiden suhde esimerkiksi markkinoihin (vrt. kulttuuripolitiikan kolmas kausi) onkin
muuttunut. Jatkotutkimuksessa onkin tarvetta syventää tässä artikkelissa esiintuotujen taide- ja

kulttuurikirjauksiin liittyvien motiivien ja päämäärien sisällönanalyysia. Tässä yhteydessä tulee tarkastella päämäärien ja motiivien yhteyksiä puolueiden ideologioihin, kulloiseenkin yhteiskunnallisaatteelliseen tilaan ja poliittiseen arvoulottuvuuteen suhteessa konservatiivisuuteen tai liberaalisuuteen sekä uudistuksellisuuteen. Näitä tutkittaessa on mahdollista löytää vastauksia siihen, mistä puolueet ovat ammentaneet aihiot ohjelmiinsa kirjaamiin taiteen ja kulttuurin edistämisen päämääriin ja motiiveihin.

VIITTEET

1. Pentti Arajärvi esitteli vuonna 2003 käsitteen ”paremmivointiyhteiskunta”, jolla hän viittasi siihen, että ”[...] yhteiskunnan toimenpitein ei voida taata kaikkien hyvinvointia ja hyvää oloa, mutta yhteiskunta voi luoda edellytyksiä sille” (Arajärvi 2003, 9). Kokoomus antoi puolestaan vuoden 2011 vaaliohjelmansa nimeksi ”Matkaopas paremmivointivaltioon” (Kansallinen Kokoomus 2011). Siinä puolue toteaa, että ”[p]aremmivointivaltiossa valtio takaa hyvinvoinnin perustan, edellytykset turvalliseen ja hyvään elämään ja mahdollisuudet toteuttaa itseämme”.
2. Borg (1964) nimeää puolueohjelmien analysoitaviksi asia-alueiksi puolueen itsensä määrittelyn ja yleiset toimintaperiaatteet; valtiollisen toiminnan, johon sisältyvät muun muassa kansalaisten oikeudet ja asema, valtioneuvoston eduskunnan, kunnallisen itsehallinnon, oikeuslaitoksen sekä ulko- ja puolustuspolitiikan; talouspolitiikan, johon kuuluvat muun muassa julkinen talous, teollisuus, kauppa ja liikenne, maa- ja metsätalous sekä työllisyys; sosiaalipolitiikan; sekä kulttuuripolitiikan.
3. Muun muassa Anttila ja Sulkunen 2001; Chydenius ym. 2016; Karjalainen ym. 2017; Karlsson ja Wiberg 2010; Paastela ja Paloheimo 2006; Railo 2013; Välimäki 2019.
4. Kaikista ”[l]aajimmillaan kulttuurin käsitteellä voidaan ymmärtää kaikkea, mitä inhimillisen elämän ja toiminnan piiriin kuuluu ja on aina kuulunut” (Pirnes 2008, 15).
5. Esimerkiksi Maalaisliitto – Keskusta – Suomen Keskusta tai Vapaan Suomen Liitto – Itsenäisyyspuolue.
6. ”Aineellisen elintason lisäksi on taattava jokaiselle ihmiselle myös henkinen elintaso eli mahdollisuus kulttuurin saavutuksista nauttimiseen ja henkisesti rikkaaseen elämään” (Keskustapuolue 1974).
7. Yleisohjelmat: Ruotsalainen kansanpuolue 1937; Suomen kansan demokraattinen liitto 1949; Suomen kommunistinen puolue 1957; Maalaisliitto 1950; Suomen kansanpuolue 1951; Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 1952; Kansallinen Kokoomus 1957; Suomen pientalonpoikien puolue 1959.
8. Esimerkiksi: ”Nykyisestä sattumanvaraisesta tieteen ja taiteen tukemisesta siirrytään yhteiskunnan johtamaan suunnitelmalliseen kulttuuripolitiikkaan, jossa otetaan huomioon tieteen ja taiteen kehittäminen, niiden harjoittajien aseman turvaaminen sekä niiden tulosten tehokas hyväksikäyttö tiedon, viihtyisyyden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi” (Suomen kansan demokraattinen liitto 1967).
9. Tältä osin löydökseni vastaavat pitkälti aiempaa tutkimusta (vrt. Kangas ja Pirnes 2015; Kangas ja Vestheim 2010; Nieminen 2014).

LÄHTEET

- Aarnio, Eeva. 1998. *Päämäärät liikkeessä: puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Alasuutari, Pertti. 2017. *Tasavalta. Sodan jälkeisen Suomen kaudet ja trendit*. 2. uudistettu laitos Tampere: Vastapaino.
- Anttila, Anu-Hanna ja Pekka Sulkunen. 2001. The inflammable alcohol issue. Alcohol policy argumentation in the programs of political parties in Finland, Norway and Sweden from the 1960s to the 1990s. *Contemporary Drug Problems* 28:1, 49–86. <https://doi.org/10.1177/009145090102800103>.
- Arajärvi, Pentti. 2003. *Paremmivointiyhteiskunta*. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissätiö.
- Bennet, Oliver. 2014. Kulttuuripolitiikka, kulttuuripessimismi ja postmoderniteetti. Teoksessa Anita Kangas ja Juha Virkki (toim.), *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 13–32.
- Borg, Olavi. 1964. *Suomen puolueideologiat. Periaateohjelmien sisältöanalyttinen vertailu sekä katsaus niiden historialliseen taustaan ja syntyprosessiin*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Borg, Olavi. 1965a. *Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880–1964*. Porvoo: WSOY.
- Borg, Olavi. 1965b. *Suomen puolueideologiat. Periaateohjelmien sisältöanalyttinen vertailu sekä katsaus niiden historialliseen taustaan ja syntyprosessiin*. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Borg, Olavi (toim.). 1970. *Puolueiden ohjelmat 1970*. Helsinki: Tammi.
- Bourdieu, Pierre ja Passeron Jean-Claude (toim.). 1977. *Reproduction in Education, Society and Culture*. Lontoo: Sage.
- Cavanagh, Stephen. 1997. Content analysis: concepts, methods and applications: Content analysis is a flexible methodology that is particularly useful to nurse researchers, asserts Stephen Cavanagh. *Nurse Researcher* 4, 5–16. <https://doi.org/10.7748/nr.4.3.5.s2>.
- Demokraattinen vaihtoehto*. 1987. *Suomi tarvitsee uutta ajattelua*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/DEVA/283>. Viitattu 2.5.2019.
- Gadamer, Hans-Georg. 2004. *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Häyrynen, Simo. 2006. *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Häyrynen, Simo. 2015. *Kulttuuripolitiikan liikkuvat rajat. Kulttuuri suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heiskanen, Ilkka, Mitchell, Ritva ja Kangas Anita (toim.). 2015. *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*. Helsinki: Tietosanoma.
- Helenius, Ralf. 1969. *The profile of party ideologies: An analysis of the present-day manifest and latent ideologies of the three European Social Democratic and Socialist Parties as compared with their manifest ideologies of the twenties, and with the corresponding ideologies*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hillman Chartrand, Harry ja McCaughey Claire. 1989. The arm's length principle and the arts: An international perspective - past, present and future. Teoksessa Milton C. Cummings ja J. Mark Davidson Schuster (toim.), *Who's to pay for the arts? The international search for models of support*. New York: American Council for the Arts, 1–30.
- Ihmisyyspuolue. 1992. *Ihmisyyspuolueen puolueohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/IPU/293>. Viitattu 1.11.2019.
- Itsenäisyyspuolue. 2006. *Itsenäisyyspuolueen eduskuntavaaliohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/IP/903>. Viitattu 29.4.2019.

- Itsenäisyyspuolue. 2007. *Valprogram 2007*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/IP/907>. Viitattu 29.4.2019.
- Itsenäisyyspuolue. 2015. *Itsenäisyyspuolueen eduskuntavaaliohjelma 2015*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/IP/1344>. Viitattu 29.4.2019.
- Jakonen, Olli. 2017. Kulttuuripolitiikka ja nationalismi kilpailuvaltio-Suomessa. Innovatiivinen luova talous. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja* 2016, 20–37. <https://doi.org/10.17409/kpt.60100>.
- Jakonen, Olli ja Renko Vappu. 2019. Kulttuuripolitiikan visiot ja jatkuvuus. Katsaus Suomen puolueiden kevään 2019 eduskuntavaaliohjelmiin ja tuoreimpiin kulttuuripoliittisiin erityisohjelmiin. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja* 4:1, 36–51. <https://doi.org/10.17409/kpt.83622>.
- Kangas, Anita ja Pirnes Esa. 2015. Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus. Teoksessa Ilkka Heiskanen, Anita Kangas ja Ritva Mitchell (toim.), *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*. Helsinki: Tietosanoma, 23–108.
- Kangas, Anita ja Vestheim Geir. 2010. Institutionalism, cultural institutions and cultural policy in the Nordic Countries. *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* 2010:2, 267–284.
- Kansallinen Kokoomus. 1998. *Kokoomuksen tavoiteohjelma 1999–2003*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/84>. Viitattu 23.4.2019.
- Kansallinen Kokoomus. 2002. *Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma 2003–2007*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/85>. Viitattu 23.4.2019.
- Kansallinen Kokoomus. 2011. *Matkaopas paremmintovaltioon*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/106>. Viitattu 23.4.2019.
- Keskustapuolue. 1968. *Keskustapuolueen yleisohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KES-KP/264>. Viitattu 28.4.2019.
- Keskustapuolue. 1974. *Keskustapuolueen yleisohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KES-KP/265>. Viitattu 28.4.2019.
- Kokkonen, Oili. 1987. Yleiset kirjastot puolueohjelmissä. *Informaatiotutkimus* 6:4, 97–100. <https://journal.fi/inf/article/view/1331/1178>.
- Koski, Leena. 2020. Teksteistä teemoiksi. Teoksessa Anu Puusa ja Pauli Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus, 157–72.
- Kristillisdemokraatit. 2006. *Kristillisdemokraattien tavoiteohjelma vaalikaudelle 2007–2011*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/662>. Viitattu 28.4.2019.
- Kylänpää, Riitta. 2014. 5 Syytä: Miksi poliitikot eivät keskustele kulttuurista. *Suomen Kuvalehti* 21.11.2014. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kulttuuri/5-syyta-miksi-poliitikot-eivat-keskustele-kulttuurista/>. Viitattu 14.1.2020.
- Laaksovirta, Emilia. 2017. Hyvää ja kaunista. Poliittisen taidepuheen utopistiset piirteet, hyvä ja parantava taide. *Ennen ja nyt: historian tietosanomat* 2017:2. <http://www.ennenjanyt.net/2017/08/hyvaa-ja-kaunista-poliittisen-taidepuheen-utopistiset-piirteet-hyva-ja-parantava-taide/>. Viitattu 13.10.2019.
- Maalaisliitto. 1962. *Maalaisliiton johtavat periaatteet*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/MAAL>. Viitattu 28.2019.
- Mäkinen, Olli. 2005. *Tieteellisen kirjoittamisen ABC*. Helsinki: Tammi.
- Malkavaara, Jarmo. 1989. ”Kauneus” ja ”mahti”: *Taidejärjestelmän ja poliittis-hallinnollisen ohjausjärjestelmän välisten suhteiden taidekeskeistä tarkastelua*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Mickelsson, Rauli. 1999. *Samanlaiset ja erilaiset puolueet. Retoriikka- ja diskurssianalyttinen tutkimus kokoomuslaisten ja sosiaalidemokraattien jäsenlehdissä ilmaisemista käsityksistä omista puolueistaan*

- vuosina 1965–1995. Turku: Turun yliopisto.
- Mickelsson, Rauli. 2002. Sosialidemokraattien kertomukset. SDP:n periaateohjelmakeskustelu 1995–1999 kertomusanalyysin valossa. *Politiikka* 44:1, 31–47.
- Mickelsson, Rauli. 2004. Vihreä liitto Suomen puoluekarttapallolla periaateohjelmien näkökulmasta tarkasteltuna. *Politiikka* 46:2, 65–79.
- Mickelsson, Rauli. 2015. *Suomen puolueet. Vapauden ajasta maailmantuskaan*. Tampere: Vastapaino.
- Moisio, Sami. 2012. *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Tampere: Vastapaino.
- Nieminen, Hannu. 2014. Tiedollisten yhteismaiden lyhyt historia – tiemerkinä Suomi. Teoksessa Mikko Lehtonen, Katja Valaskivi ja Hanna Kuusela (toim.), *Tehtävä kulttuurille. Talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet*. Tampere: Vastapaino, 39–68.
- Oikeusministeriö. 2019. 3.6.2019 puoluekisteriöön merkityt ja siitä poistetut puolueet. <https://vaalit.fi/documents/5430845/7657340/Puoluekisteriöön+merkityt+ja+siitä+poistetut+puolueet%2C+3.6.2019/620869e3-93b0-3cb7-98a6-2c19c316a54c/Puoluekisteriöön+merkityt+ja+siitä+poistetut+puolueet%2C+3.6.2019.pdf>. Viitattu 20.6.2019.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. *Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025*. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>. Viitattu 1.7.2020.
- Opetusministeriö. 2003. *Kulttuurin aika. Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksestä yhteiskunnassa*. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2003:13. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80501/opm13.pdf?sequence=1>. Viitattu 7.10.2019.
- Opetusministeriö. 2009. *Kulttuuripolitiikan strategia 2020*. Helsinki: Opetusministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto 2009:12.
- Palonen, Kari. 2003. Four times of politics : Policy, polity, politicking, and politicization. *Alternatives* 28:2, 171–86. <https://doi.org/10.1177/030437540302800202>.
- Palonen, Kari. 1997. *Kootut retoriikat: Esimerkkejä politiikan luennasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Perussuomalaiset. 2012. Perussuomalaiset rp. kunnallisvaaliohjelma 2012 - kunnat kuntoon! <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/399>. Viitattu 29.4.2019.
- Pirnes, Esa. 2008. *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva>. Viitattu 12.2.2019.
- Puoluelaki 10/1969. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1969/19690010>. Viitattu 14.2.2019.
- Puusa, Anu. 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Anu Puusa ja Pauli Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus, 145–56.
- Pyykkönen, Miikka ja Cazes Marie. 2019. Putting culture back in its place: The populist cultural policy of the Finns Party. Teoksessa Ljiljana Rogač Mijatović (toim.), *Situating populist politics. Arts & Media Nexus*. Belgrad: University of Belgrade, 185–210.
- Railo, Erkkä. 2013. Kurissa ja globalisaation nuhteessa? Kokoomuksen, SDP:n ja Perussuomalaisten vaaliohjelmien suhtautuminen kansainvälistymiseen. *Tiedepolitiikka* 38:4, 41–50.
- Rautiainen, Pauli. 2008. *Suomalainen taiteilijatuiki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuiki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Rautiainen, Pauli. 2019. Oikeus osallistua kulttuurielämään ja sen toteutuminen 2010-luvun Suomessa. *Lakimies* 2019:7–8, 1010–1039.

- Ricœur, Paul. 1993. *Från text till handling. En antologi om hermeneutik*. 4. painos. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Ruotsalainen kansanpuolue. 1964. *Ruotsalaisen kansanpuolueen ohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP>. Viitattu 29.4.2019.
- Ruotsalainen kansanpuolue. 2008. *Kunnallisvaaliohjelma 2008*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/539>. 29.4.2019.
- Saukkonen, Pasi ja Ruusuvirta Minna (toim.). 2009. *Toiveet, tavoitteet ja todellisuus. Tutkimus kulttuuripoliitikasta 23 kaupungissa*. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cupore.
- Sokka, Sakarias. 2007. A Sociohistorical View of Cultural Policies. *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* 10:2, 60–81.
- Sokka, Sakarias. 2012. ”Kansamme kykyyn itse arvostella ei voi luottaa!” *Taidelautakunnat valtiollisina asiantuntijaeliminä ennen toista maailmansotaa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Suomen kansan demokraattinen liitto. 1967. *Suomen kansan demokraattisen liiton periaateohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SKDL/626>. Viitattu 2.5.2019.
- Suomen kansanpuolue. 1951. *Suomen kansanpuolueen yleisohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KP3/308>. Viitattu 29.4.2019.
- Suomen kommunistinen puolue II. 1994. *Suomen kommunistisen puolueen ohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SKP/732>. Viitattu 2.5.2019.
- Suomen kristillinen liitto. 1969. *Suomen kristillisen liiton yleisohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SKL/717>. Viitattu 5.9.2019.
- Suomi nousee - Kansa yhdistyy. 2002. *Uudistettu valtio- ja talousohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SNKY/356>. Viitattu 1.11.2019.
- The European Task Force on Culture and Development. 1997. *In from the Margin. A Contribution to the Debate on Culture and Development in Europe*. Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/0900001680085bfc>. Viitattu 8.10.2019.
- Tuomi, Jouni ja Sarajärvi Anneli (toim.). 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomikoski-Leskelä, Paula. 1977. *Taide ja politiikka. Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- UNESCO. 1966. Declaration of the principles of international cultural co-operation. *Records of the General Conference, 14th session, Paris, 1966, v. 1: Resolutions, 86–89*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114048.page=82>. Viitattu 8.10.2019.
- Vapaamielisten liitto. 1962. *Vapaamielisten liiton johtavat periaatteet ja ohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VL/383>. Viitattu 29.4.2019.
- Vasemmistoliitto. 1990. *Vasemmistoliiton sata tapaa arvostaa ihmistä ja säästää luontoa*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/781>. Viitattu 2.5.2019.
- Vihreä liitto. 1997. *Vihreän liiton maaseutuohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/849>. Viitattu 3.5.2019.
- Vihreä liitto. 2000. *Vihreän liiton kunnallisvaaliohjelma*. <https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/845>. Viitattu 3.5.2019.
- Vilkka, Hanna. 2015. *Tutki ja kehitä*. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

KIRJOITTAJATIEDOT

MINNA SIRNÖ

FM, väitöskirjatutkija

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

minna@minnasirno.fi

Liite 1 Puolueet (n 48), käytettävissä olevien ja taide- ja kulttuurikirjauksia sisältävien ohjelmien määrä vuosina 1960–2019	tutkimusta varten läpikäytyjä ohjelmia 1270 vuosina 1960–2019	ohjelmia, joissa taide- ja/tai kulttuurikirjauksia yhteensä 579	ihmisenä kasvaminen (i), oikeus/mahdollisuus (o/m), kulttuuriagrarismi (a), globaali (gl), suojelus (s) ja hyvinvoinnin edistäminen (h) esiintyy vähintään yhdessä ohjelmassa
SKP I Suomen Kommunistinen Puolue I (1918 – 1990, puoluekisterissä 1995)	8	6	i, o/m, a, gl, s, h
SKDL Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (1944 – 1990, puoluekisterissä 1995)	31	17	i, o/m, a, gl, s, h
Vas. Vasemmistoliitto (1990 –)	86	39	i, o/m, a, gl, s, h
DEVA Demokraattinen vaihtoehto (1986 – 1995)	4	3	i, o/m, gl, s, h
STP II Sosialistinen Työväenpuolue (1973 – 1979)	1	1	i, o/m, a, gl, s
KTP Rauhan ja Sosialismin puolesta – Kommunistinen Työväenpuolue (1989 – 1995, 1996 – 2003, 2004 – 2011, 2012 – 2019) 2008 Kommunistinen Työväenpuolue - Rauhan ja Sosialismin Puolesta	23	14	i, o/m, a, gl, s
SKP II Suomen Kommunistinen Puolue II (1997 – 2003, 2003 – 2011, 2011 – 2019)	32	15	i, o/m, a, gl, s, h
Vaiht. / STP III Vaihtoehtoväki (1999 – 2007, 2007 – 2015) 2006 Suomen Työväenpuolue	11	5	a, s, h
STP I / SDP Suomen Työväenpuolue (1899 –) 1903 Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	165	85	i, o/m, a, gl, s, h
TPSL Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattinen Liitto (1959 – 1973) 1972 Työväen ja Pienviljelijäin Sosialistinen Liitto	2*	2*	i, o/m, a, gl, s
Rem. Remonttiryhmä (1998 – 2001)	0	0	0
Ekol. / KIPU Vihreät (1988 – 2003) 1992 Ekologinen Puolue Vihreät 1998 Kirjava "Puolue" – Elonkehän Puolesta – KIPU	2	2	i, o/m, a, gl, s
Vihr. Vihreä Liitto (1988 –)	144	62	i, o/m, a, gl, s, h
Eläinoik. Eläinoikeuspuolue (2016 –) 2017 Suomen Eläinoikeuspuolue	8	2	i, o/m, a, h
Ihm. Ihmisyydenpuolue (1991 – 1995)	1	1	i, o/m, s, h
Nais. Naisliike (1990 – 1995) 1990 Naisten Puolue	3	2	i, o/m, a, gl, s
Fem. Feministinen puolue (2017 –)	4	2	i, o/m, gl, h
LLP Luonnonlain puolue (1994 – 1999)	5	4	i, o/m, s, h
ML / Kesk. Maalaisliitto (1908 –) 1965 Keskusta 1988 Suomen Keskusta	136	71	i, o/m, a, gl, s, h
TL Seitsemän tähden liike (2018 –)	5	2	i, gl, s, h
SPP / SMP Suomen Pientalonpoikien puolue (1959 – 1995, puoluekisterissä 2003 asti) 1966 Suomen Maaseudun Puolue	30	6	i, o/m, a, s
Sin. Sininen Tulevaisuus (2017 –)	13	1	s, h
SKYP / KVL Suomen Kansan Yhtenäisyyspuolue (1972 – 1983) 1982 Kansalaisvallan Liitto	1	0	0
Köyh. Köyhien Asialla (2002 – 2007, 2008 – 2015)	7	3	i, o/m, s
M11 Muutos 2011 (2010 – 2015)	4	2	o/m, gl, h
VP / SVR Vapauspuolue (VP) – Suomen tulevaisuus (2010 – 2015) 2014 Sinivalkoinen Rintama	2	2	s
SEP Suomen Eläkeläisten Puolue (1985 – 1991, 1992 – 1999)	2	0	0
RSES / EKA / Sen. Riippumattomat Sitoutumattomat Eläkeläiset Suomessa (1991 – 1995, 1996 – 2003, 2004 – 2011) 1991 Eläkeläiset Kansan Asialla 2006 Suomen Senioripuolue	6	2	s, h
EVY / Yhteisv. Eläkkeensaajien ja Vihreä Yhteisvastuu Puolue (1987 – 1995, 2002 – 2007) 1995 Yhteisvastuu puolue	2	1	i
VSL / IPU Vapaan Suomen Liitto (1994 – 1999, 2000 – 2007, 2008 – 2015) 2004 Itsenäisyyspuolue Vapaan Suomen Liitto 2006 Itsenäisyyspuolue	26	8	i, o/m, a, gl, s, h
Muutosv. Muutosvoimat Suomi (2002 – 2007)	2	2	o/m, gl
RKP Ruotsalainen kansanpuolue (1906 –) 2010 Suomen Ruotsalainen kansanpuolue	144	61	i, o/m, a, gl, s, h
KP III Suomen Kansanpuolue (1951 – 1965)	2	1	o/m, a, s
VL Vapaa mielisten Liitto (1951 – 1965)	1	1	i, o/m, gl, s
LKP / Lib. II Liberaalinen kansanpuolue (KP III + VL 1965 – 1999, 2002 – 2007) 2002 Liberaalit	32	24	i, o/m, a, gl, s, h
Viskip. / Lib. III Kansallinen Viskipuolue (2016 –) 2016 Liberaalipuolue – Vapaus valita	8	2	i, o/m, h
Nusu II Nuorsuomalainen puolue (1994 – 1999) 1997 Nuorsuomalaiset	1	1	i, o/m, s
Yksityisyritt. Suomen Yksityisyrittäjien Puoluejärjestö (1972 – 1979)	1	1	0
PP Piraattipuolue (2009 – 2015, 2016 –)	21	10	i, o/m, a, s
Kok. Kansallinen Kokoomus (1918 –)	139	72	i, o/m, a, gl, s, h
Liik. Liike Nyt (2019 –)	1	0	0
SKL / KD Suomen Kristillinen Liitto (1958 –) 2001 Suomen Kristillisdemokraatit	101	25	i, o/m, a, gl, s, h
SPK / POP Suomen Perustuslaillinen Kansanpuolue (1973 – 1991) 1980 Perustuslaillinen oikeistopuolue	10	5	i, o/m, s
PS Perussuomalaiset (1995 –)	34	16	i, o/m, a, gl, s, h
KP IV Kansalaispuolue (2016 –)	3	1	0
SKS Suomen Kansan Sinivalkoiset (2002 – 2007)	2	1	s
SNKY / S – I / IKL II Suomi Nousee – Kansa Yhdistyy (2002 – 2007) 2003 Suomi – Isänmaa 2006 Suomen Isänmaallinen kansanliike	5	4	i, s
SKE Suomen Kansa Ensin (2018 –)	1	1	a, s

Puolueiden vuosina 1960–2019 voimassa olevat puolue- ja periaateohjelmat

Liite 2	Otsikko	Puolue	Vuosi	Taide- ja kulttuurikirjauksia	Kieli	
aiemmat	Ruotsalaisen Kansanpuolueen ohjelma	Ruotsalainen kansanpuolue	1937	kyllä	FI	
	Suomen Kansan Demokraattisen Liiton Ohjelma	Suomen kansan demokraattinen liitto	1949	kyllä	FI	
	Maalaisliiton puolueohjelma	Maalaisliitto	1950	kyllä	FI	
	Suomen Kansanpuolueen Yleisohjelma	Suomen kansanpuolue	1951	kyllä	FI	
	SDP:n Periaateohjelma (perusteluineen)	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	1952	kyllä, myös TPSL:n ensimmäinen ohjelma	FI	
	Kansallisen Kokoomuspuolueen Yleisohjelma	Kansallinen Kokoomus	1957	kyllä	FI	
	Suomen Kommunistisen Puolueen Ohjelma	Suomen kommunistinen puolue	1957	kyllä	FI	
	Suomen Pientalonpoikien Puolueen Ohjelma	Suomen pientalonpoikien puolue	1959	ei	FI	
	1960-luku	Maalaisliiton johtavat periaatteet	Maalaisliitto	1962	kyllä	FI
Vapaamielisten Liiton johtavat periaatteet ja ohjelma		Vapaamielisten liitto	1962	kyllä	FI	
Ruotsalaisen Kansanpuolueen Ohjelma		Ruotsalainen kansanpuolue	1964	kyllä	FI	
Liberaalisen Kansanpuolueen Yleisohjelma		Liberaalinen Kansanpuolue	1965	kyllä	FI	
Keskustapuolueen ohjelma		Keskustapuolue	1966	kyllä	FI	
Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattisen Liiton Periaateohjelma		Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattinen liitto	1967	kyllä	FI	
Suomen Kansan Demokraattisen Liiton Periaateohjelma		Suomen kansan demokraattinen liitto	1967	kyllä	FI	
Suomen Maaseudun Puolueen Puolueohjelma		Suomen Maaseudun Puolue	1967	vaikenee	FI	
Keskustapuolueen yleisohjelma		Keskustapuolue	1968	kyllä	FI	
Suomen Kristillisen Liiton Yleisohjelma		Suomen kristillinen liitto	1969	kyllä	FI	
Suomen Kommunistisen Puolueen ohjelma		Suomen kommunistinen puolue	1969	kyllä	FI	
1970-luku		Kansallisen Kokoomuksen Periaateohjelma	Kansallinen Kokoomus	1970	kyllä	FI
		Liberaalisen Kansanpuolueen Periaateohjelma	Liberaalinen Kansanpuolue	1971	kyllä	FI
		Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolueen Periaateohjelma	Suomen kansan yhtenäisyyden puolue	1972	vaikenee	FI
	Suomen Yksityisyrittäjien Puoluejärjestön Puolueohjelma	Suomen yksityisyrittäjien puoluejärjestö	1972	vaikenee	FI	
	Suomen Perustuslaillisen Kansanpuolueen Yleisohjelma	Suomen perustuslaillinen kansanpuolue	1973	kyllä	FI	
	Sosialistisen Työväenpuolueen Ohjelma	Sosialistinen työväenpuolue	1973	kyllä	FI	
	Keskustapuolueen yleisohjelma	Keskustapuolue	1974	kyllä	FI	
	Ruotsalaisen kansanpuolueen puolueohjelma	Ruotsalainen kansanpuolue	1974	kyllä	FI	
	Kristillisen liiton periaateohjelma	Suomen kristillinen liitto	1979	kyllä	FI	
	1980-luku	Suomen Kansan Demokraattisen Liiton Ohjelma	Suomen kansan demokraattinen liitto	1980	kyllä	FI
Kokoomuksen periaateohjelma		Kansallinen Kokoomus	1981	kyllä	FI	
Keskustapuolueen periaateohjelma		Keskustapuolue	1982	kyllä	FI	
Suomen Kristillisen Liiton yleisohjelma		Suomen kristillinen liitto	1982	kyllä	FI	
Liberaalisen Kansanpuolueen Periaateohjelma		Liberaalinen Kansanpuolue	1984	kyllä	FI	
Suomen Eläkeläisten Puolueen Yleisohjelma		Suomen eläkeläisten puolue	1985	vaikenee	FI	

	Demokraattisen Vaihtoehdon Perustamisjulistus	Demokraattinen vaihtoehto	1986 kyllä	FI
	Eläkkeensaajien ja Vihreä Yhteisvastuu Puolueen Yleisohjelma	Eläkkeensaajat ja Vihreä yhteisvastuu puolue	1987 vaikenee	FI
	Sosialidemokraattisen Puolueen periaateohjelma	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	1987 kyllä	FI
	SKP:n puolueohjelma	Suomen kommunistinen puolue	1987 kyllä	FI
	Ruotsalaisen kansanpuolueen Puolueohjelma	Ruotsalainen kansanpuolue	1988 kyllä	FI
	Vihreän Liiton yleisohjelma	Vihreä liitto	1988 kyllä	FI
	Ekologinen Puolue Vihreät R.p.:n yleisohjelma	Ekologinen puolue Vihreät	1989 kyllä	FI
1990-luku	Vasemmistoliiton ohjelma	Vasemmistoliitto	1990 kyllä	FI
	Vihreän Liiton Puolueohjelma 1990	Vihreä liitto	1990 kyllä	FI
	Ekologinen Puolue Vihreiden Puolueohjelma	Ekologinen puolue Vihreät	1991 kyllä	FI
	Naisliikkeen yleisohjelma	Naisliike	1991 kyllä	FI
	Riippumattomat Sitoutumattomat Eläkeläiset Suomessa Yleisohjelma	Riippumattomat Sitoutumattomat Eläkeläiset Suomessa	1991 vaikenee	FI
	KTP:n Poliittinen asiakirja	Rauhan ja sosialismin puolesta - Kommunistinen työväenpuolue	1992 vaikenee	FI
	Ihmisydenpuolueen Puolueohjelma	Ihmisydenpuolue	1992 kyllä	FI
	Suomen Maaseudun Puolueen Puolueohjelma	Suomen Maaseudun Puolue	1992 vaikenee	FI
	Periaateohjelma	Kansallinen Kokoomus	1993 kyllä	FI
	LKP:n Periaateohjelma	Liberaalinen Kansanpuolue	1994 kyllä	FI
	Nuorsuomalaisen Puolueen yleisohjelma	Nuorsuomalainen Puolue (1994)	1994 kyllä	FI
	Suomen kommunistisen puolueen ohjelma	Suomen kommunistinen puolue	1994 kyllä	FI
	Vihreän Liiton Puolueohjelma	Vihreä liitto	1994 kyllä	FI
	Periaate- ja yleisohjelma	Vapaan Suomen Liitto	1994 kyllä	FI
	Luonnonlain Puolueen Yhteiskunnallinen uudistusohjelma	Luonnonlain puolue	1995 kyllä	FI
	Oikeutta kansalle - Perussuomalaisen puolueen yleisohjelma	Perussuomalaiset	1995 kyllä	FI
	Ihmisarvon ja yhteisvastuun Suomi	Kristillisdemokraatit	1995 kyllä	FI
	Periaateohjelma	Rauhan ja sosialismin puolesta - Kommunistinen työväenpuolue	1996 kyllä	FI
	Keskustan periaatteet	Suomen Keskusta	1996 kyllä	FI
	Luonnonlain Puolueen ohjelma '96	Luonnonlain puolue	1996 kyllä	FI
	Puolueohjelma	Ruotsalainen kansanpuolue	1997 kyllä	FI
	Puolueohjelma	Vasemmistoliitto	1998 kyllä	FI
	Vihreän liiton Periaateohjelma	Vihreä liitto	1998 kyllä	FI
	Sosialidemokratian periaatteet	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	1999 kyllä	FI
2000-luku	Principprogram	Liberaalit	2002 kyllä	SV
	Tavoiteohjelma	Muutosvoimat Suomi	2002 kyllä	FI
	Uudistettu valtio- ja talousohjelma	Suomi nousee - Kansa yhdistyy	2002 kyllä	FI
	Vihreän liiton periaateohjelma	Vihreä liitto	2002 vaikenee (kirjasto-esimerkki)	FI
	Uudistettu valtio- ja talousohjelma	Suomi - Isänmaa	2003 kyllä	FI
	Yleisohjelma	Suomen Kansan Sinivalloiset	2003 kyllä	FI
	Kristillisdemokraattien periaateohjelma ja yleisohjelma	Kristillisdemokraatit	2005 kyllä	FI
	Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma	Kansallinen Kokoomus	2006 kyllä	FI
	IKL:n ohjelma	Isänmaallinen Kansanliike (2006)	2006 kyllä	FI

Suomen Senioripuolue - Puolueohjelma	Suomen Senioripuolue	2006	kyllä	FI
Askeleen edellä - Ruotsalaisen kansanpuolueen puolueohjelma	Ruotsalainen kansanpuolue	2006	kyllä	FI
Vihreän liiton periaateohjelma: Tehtävänä reilu muutos	Vihreä liitto	2006	kyllä	FI
Periaateohjelma 2006	Rauhan ja sosialismin puolesta - Kommunistinen työväenpuolue	2006	kyllä	FI
Keskustan periaateohjelma: Kohti tasa-arvoista, luonnonmukaista sivistisyhteiskuntaa	Suomen Keskusta	2006	kyllä	FI
Itsenäisyyspuolueen periaate- ja yleisohjelma	Itsenäisyyspuolue	2006	kyllä	FI
Puolueen politiikka	Köyhien asialla	2007	kyllä	FI
Periaateohjelma 2007 - Vasemmiston tie oikeudenmukaiseen maailmaan	Vasemmistoliitto	2007	kyllä	FI
SKP:n ohjelma	Suomen kommunistinen puolue	2007	kyllä	FI
Suomen Senioripuolue - Puolueohjelma	Suomen Senioripuolue	2008	kyllä	FI
Suomen Työväenpuolueen periaateohjelma	Suomen Työväenpuolue	2008	vaikenee (tunnistaa taiteilijat kohderyhmään)	FI
Piraattipuolueen puolueohjelma	Piraattipuolue	2009	kyllä	FI
Piraattipuolueen puolueohjelma	Piraattipuolue	2009	kyllä	FI
Puolueohjelma	Vapauspuolue (VP) - Suomen tulevaisuus	2009	kyllä	FI
2010-luku Muutoksen periaatelausuma	Muutos 2011	2010	vaikenee	FI
Piraattipuolueen puolueohjelma	Piraattipuolue	2011	kyllä	FI
Vihreiden periaateohjelma – Vastuu, vapaus, välittäminen	Vihreä liitto	2012	kyllä	FI
Piraattipuolueen periaateohjelma	Piraattipuolue	2013	kyllä	FI
Kansallisen Viskipuolueen yleisohjelma	Kansallinen Viskipuolue	2014	kyllä	FI
Liberaalipuolueen yleisohjelma	Liberaalipuolue - Vapaus valita	2014	kyllä (sama ohjelma kuin Viskipuolue nimellä)	FI
Inhimillinen ja menestyksekkäs Suomi - Puolueohjelma	Ruotsalainen kansanpuolue	2016	kyllä	FI
Puolueohjelma	Liberaalipuolue - Vapaus valita	2016	vaikenee	FI
Periaateohjelma	Eläinoikeuspuolue	2016	vaikenee	FI
Feministisen puolueen yleisohjelma	Feministinen puolue	2016	kyllä	FI
Vastuun, tasa-arvon ja solidaarisen vapauden liike - SDP:n periaateohjelma	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	2017	kyllä	FI
Periaateohjelma	Sininen tulevaisuus	2017	kyllä	FI
Kristillisdemokraattien periaateohjelma	Kristillisdemokraatit	2017	kyllä	FI
Puolueohjelma	Liberaalipuolue - Vapaus valita	2017	vaikenee (uskonto kulttuurin opetuksen osana)	FI
SKE:n ohjelma	Suomen Kansa Ensin	2017	kyllä	FI
Periaateohjelma	Eläinoikeuspuolue	2018	vaikenee	FI
Avoin tulevaisuuspuolue, joka luottaa ihmiseen - Kokoomuksen periaateohjelma	Kansallinen Kokoomus	2018	kyllä	FI
Tasapainossa, eteenpäin - Keskustan 101 periaatetta	Suomen Keskusta	2018	kyllä	FI
Periaateohjelma	Perussuomalaiset	2018		FI
Piraattipuolueen periaateohjelma	Piraattipuolue	2018	kyllä	FI

Liite 3 Puolueen (n 44) vähintään yhteen ohjelmaansa kirjaaman taiteen ja kulttuurin edistämisen päämäärän ja motiivien esiintyvyys vuosina 1960 – 2019

tyypittely	PÄÄMÄÄRÄT		MOTIIVIT			
	oikeus tai mahdollisuus	ihmisenä kasvaminen	suojelus	hyvinvoinnin edistäminen	kulttuuriagrarismi	globaali sillanrakentaminen
	34 puoluetta 338 ohjelmaa	33 puoluetta 195 ohjelmaa	37 puoluetta 124 ohjelmaa	28 puoluetta 213 ohjelmaa	24 puoluetta 184 ohjelmaa	24 puoluetta 108 ohjelmaa
kuvaus	taide tai kulttuurikontekstissä taiteen kokeminen, tekeminen tai harrastaminen ovat oikeus tai mahdollisuus ml. osallisuus ja edellytysten luonti	ihmisenä kasvamista edistettäessä ja siten ihmistä aktivoimalla kartutetaan samalla koko kansakunnan tai ihmiskunnan henkistä pääomaa, parempi ihminen = parempi kansalainen	(kansallisen) taiteen ja kulttuurin sekä niihin liittyvän perinnön suojele joltakin tai ihmisen suojele taiteelta ja kulttuurilta	taiteen ja kulttuurin tekemisen, kokemisen ja harrastamisen kautta tuotetaan hyvää ja edistetään mm. terveyttä, matkailua, asumisviihtyisyyttä, liiketoimintaa, työllisyyttä ja kansantaloutta	taiteen ja kulttuurin saatavuus, palvelut ja hallinto ehtona kylien, haja-asutusalueiden ja maakuntien kehittämisen, edistämisen ja olemassaoloon	rauhan rakentaminen, kansainvälisten suhteiden edistäminen ja viennin edistäminen (kansallinen) taiteen ja kulttuurin kansainvälistämisen kautta
1960-luku	SKP I, SKDL, SDP, TPSSL, ML/Kesk., SPP/SMP, RKP, KP III, VL, LKP, Kok., SKL	SKP I, SKDL, SDP, TPSSL, ML/Kesk., RKP, VL, LKP, Kok., SKL	SKP I, SKDL, SDP, TPSSL, ML/Kesk., RKP, KP III, VL, LKP, Kok., SKL, SPK	SKDL, TPSSL, RKP, KP III, VL	SKP I, SKDL, TPSSL, ML/Kesk., RKP, KP III, LKP, Kok.	SKP I, TPSSL, Kesk., RKP, VL
1970-luku	SKP I, STP II, SKDL, SDP, Kesk., SMP, RKP, LKP, Kok., SKL, SPK	STP II, SKDL, Kesk., SMP, RKP, LKP, Kok., SKL, SPK	SKP I, STP II, SKDL, SDP, Kesk., SMP, RKP, LKP, Kok., SKL, SPK	SKDL, SMP, LKP, SKL	SKP I, STP II, SKDL, SDP, Kesk., SMP, RKP, LKP, Kok., SKL	SKP I, STP II, SKDL, Kesk., RKP, Kok.
1980-luku	SKP I, Deva, SKDL/Vas., SDP, Ekol., Vihr., Kesk., SMP, RKP, LKP, Kok., SKL, POP	Deva, SKDL, Ekol., Kesk., RKP, Kok., SKL	SKP I, Deva, SKDL, SDP, Ekol., Kesk., SMP, RKP, LKP, Kok., POP	SKP I, Deva, SKDL, SDP, Kesk., RKP, LKP, Kok., SKL	SKDL, SDP, Ekol., Kesk., SMP, RKP, LKP, Kok., SKL	SKP I, Deva, SKDL, SDP, Ekol., Kesk., RKP, LKP, Kok., SKL
1990-luku	KTP, SKP II, Vas., SDP, Ekol./KIPU, Vihr., Ihm., Nais., LLP, Kesk., RKP, LKP, Nusu II, Kok., SKL, PS	SKP II, Vas., SDP, Ekol./KIPU, Vihr., Ihm., Nais., LLP, Kesk., RKP, Nusu II, PS, Kok., SKL	KTP, SKP II, Vaiht./STP III, Vas., Ekol./KIPU, Vihr., Ihm., Nais., LLP, Kesk., VSL/IPU, RKP, LKP, Nusu II, Kok., SKL, PS	SKP II, Vas., SDP, Ekol., Vihr., Kesk., LLP, RKP, Kok., SKL, PS	KTP, Vas., Ekol./KIPU, Vihr., Nais., Kesk., RKP, Kok., SKL	KTP, SKP II, Vas., SDP, Ekol./KIPU, Vihr., Nais., Kesk., LKP, Kok., SKL
2000-luku	KTP, SKP II, Vas., SDP, Vihr., Kesk., Köyh., VSL/IPU, Muutosv., RKP, LKP/Lib. II, Kok., SKL/KD, PS	KTP, SKP II, Vas., SDP, Vihr., Kesk., Köyh., Yhteisv., RKP, LKP/Lib. II, PP, Kok., SKL/KD	KTP, SKP II, Vas., SDP, Vihr., Köyh., VP/SVR, EKA/Sen., VSL/IPU, RKP, PP, Kok., SKL/KD, PS, SKS, SNKY/S - I/KI III	SKP II, Vaiht./STP III, Vas., SDP, Vihr., Ihm., Kesk., EKA/Sen., VSL/IPU, RKP, PP, Kok., SKL/KD, PS	KTP, SKP II, Vaiht./STP III, Vas., SDP, Vihr., Kesk., RKP, Kok., SKL/KD, PS	KTP, Vas., SDP, Vihr., Kesk., Muutosv., RKP, LKP/Lib. II, Kok., SKL/KD, PS
2010-luku	KTP, SKP II, Vas., SDP, Vihr., Eläinoik., Fem., Kesk., M11, IPU, RKP, Viskip./Lib. III, PP, Kok., KD, PS	KTP, SKP II, Vas., SDP, Vihr., Eläinoik., Fem., Kesk., TL, Köyh., IPU, RKP, Viskip./Lib. III, Kok., KD, PS, SNKY/S - I/KI II	KTP, SKP II, Vas., SDP, Vihr., Kesk., TL, Sin., VP/SVR, EKA/Sen., IPU, RKP, PP, Kok., KD, PS, SKE	SKP II, Vas., SDP, Vihr., Eläinoik., Fem., Kesk., TL, Sin., M11, IPU, RKP, Viskip./Lib. III, PP, Kok., KD, PS	KTP, SKP II, Vas., SDP, Vihr., Eläinoik., Kesk., IPU, RKP, PP, Kok., KD, PS, SKE	KTP, Vas., SDP, Vihr., Fem., Kesk., M11, TL, IPU, RKP, Kok., KD, PS